

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeuspalveluvirastosta ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Oikeuspalveluvirastosta sekä muutettavaksi eräitä siihen liittyviä lakeja. Laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä kumottaisiin. Talous- ja velkaneuvonnasta annettua lakia muutettaisiin siten, että palvelun järjestämistä koskevat säännökset siirretään uuteen Oikeuspalveluvirastosta annettavaan lakiin. Lisäksi muutettaisiin oikeusapulakia ja saamen kielilakia.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palvelujen järjestämistä varten perustetaan uusi virasto. Nykyiset kuusi valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiiriä lakkaisivat ja niiden tehtävät siirtyisivät perustettavalle virastolle. Lisäksi oikeusministeriössä hoidetut oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä koskevat keskushallinnon viranomaisen tehtävät siirtyisivät uuden viraston tehtäväksi. Ministeriöön jäisi virastoa koskeva säädösvalmistelu ja strateginen suunnittelu.

Esityksen tavoitteena on selkiyttää oikeusministeriön tehtäviä ja järjestää hallinnolliset palvelut siten, että ne tukevat aiempaa paremmin oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan toimintaa. Muutokset kohdistuvat tuki- ja hallintopalvelutehtäviin, jotka koottaisiin perustettavan viraston keskushallintoon. Oikeusapua, talous- ja velkaneuvontaa sekä yleisen edunvalvonnan palveluja annettaisiin edelleen samoilla perusteilla kuin aiemminkin nykyisistä oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista. Myöskään toimipaikkoihin ei esitetä muutoksia. Uuden viraston hallinto- ja tukipalveluhenkilöstö toimisi edelleen monipaikkaisesti eri puolilla maata.

Esitys liittyy valtion vuoden 2022 lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lisäksi esitys liittyy vuoden 2023 talousarvioon.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi	4
2.1 Nykytila	4
2.2 Nykytilan arviointi	7
3 Tavoitteet	8
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	9
4.1 Keskeiset ehdotukset	9
4.2 Pääasialliset vaikutukset	9
4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset	9
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset	10
4.2.3 Vaikutukset kansalaisten asemaan	11
4.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	13
4.2.5 Henkilöstövaikutukset	20
4.2.6 Oikeus käyttää suomen ja ruotsin kieltä	22
4.2.7 Oikeus käyttää saamen kieltä	24
4.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan	24
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	26
6 Lausuntopalaute	28
7 Säännöskohtaiset perustelut	28
7.1 Laki Oikeuspalveluvirastosta	28
7.2 Laki talous- ja velkaneuvonnasta	36
7.3 Oikeusapulaki	37
7.4 Saamen kielilaki	37
8 Lakia alemman asteinen sääntely	38
9 Voimaantulo	39
10 Suhde muihin esityksiin	40
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	40
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	40
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	40
LAKIEHDOTUKSET	42
1. Laki Oikeuspalveluvirastosta	42
2. Laki talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta	50
3. Laki oikeusapulain 10 §:n muuttamisesta	51
4. Laki saamen kielilain 2 §:n muuttamisesta	52
LIITE	53
RINNAKKAISTEKSTIT	53
2. Laki talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta	53
3. Laki oikeusapulain 10 §:n muuttamisesta	57
4. Laki saamen kielilain 2 §:n muuttamisesta	58

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Esityksen taustalla on tavoite kehittää valtion keskushallintoa siten, että ministeriöt keskittyvät säädösvalmisteluun ja hallinnonalansa strategiseen johtamiseen. Samalla tehtävät, jotka eivät edellytä ministeriötason käsittelyä ja päätöksentekoa, siirretään ministeriöstä alaiseen hallintoon.

Keskushallinnon uudistamisen yleisiä suuntaviivoja on käsitelty valtiovarainministeriön vuonna 2015 julkaisemassa selvityksessä ”Yhteisillä periaatteilla kohti tulevaisuuden virastorakennetta” ([VM:n julkaisuja 3/2015](#)). Selvityksessä katsottiin, että virastoista tulisi muodostaa omia kirjanpitoyksiköitä, pieniä virastoja tulisi yhdistää suurempiin yksiköihin ja virastoilla tulisi olla valtakunnallinen toimivalta. Selvityksessä ehdotettiin muun ohella tuomioistuinviraston, valtakunnallisen ulosottoviraston ja oikeusapuviraston perustamista.

Edellä mainittujen tavoitteiden mukaisesti keskushallintovirastona toimiva tuomioistuinvirasto aloitti toimintansa 1.1.2020. Ulosottoimesta muodostettiin yksiportainen virasto, kun Valtakunnanvoudinvirastosta ja 22 ulosottovirastosta muodostettiin yksi valtakunnallinen virasto 1.12.2020. Lisäksi Syyttäjälaitos aloitti toimintansa yhtenä virastona 1.10.2019. Virastot muodostavat myös erilliset kirjanpitoyksiköt.

Oikeusavussa ja yleisessä edunvalvonnassa toteutettiin vuonna 2016 organisaatiouudistus, jossa muodostettiin kuusi virastoina toimivaa oikeusapu- ja edunvalvontapiiriä. Uudistuksessa hallinnollisia tehtäviä keskitettiin piirien hallinnollisille yksiköille. Asiakaspalvelutehtävistä piireissä huolehtivat edelleen oikeusaputoimistot. Samalla edunvalvontatehtävät siirrettiin oikeusaputoimistojen rinnalle perustettuihin edunvalvontatoimistoihin.

Oikeusministeriö teetti vuonna 2017 selvityksen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamisesta (Kohti laadukkaampaa ja tehokkaampaa palvelua. Selvitys oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamisesta. [Mietintöjä ja lausuntoja 61/2017](#)). Siinä esitettiin valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamista. Lausuntopalautteessa viraston perustamista kannatettiin yleisesti (Kohti laadukkaampaa ja tehokkaampaa palvelua. Lausunnotiivistelmä. [Mietintöjä ja lausuntoja 2019:9](#)).

Vuonna 2020 oikeusministeriö asetti selvityshenkilön selvittämään edellä mainitun selvityksen pohjalta tarkemmin viraston perustamiseen liittyviä kysymyksiä. Selvityksessä esitettiin perustettavaksi oikeusapu- ja edunvalvontavirasto, joka olisi päällikkövirasto ja joka muodostuisi keskushallinnosta sekä oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista. Toimistojen toimipaikkaverkostoon ja niiden itsenäiseen asemaan toimeksiantojen hoitamisessa ei esitetty muutoksia. (Oikeusapu- ja edunvalvontavirasto –selvitys perustamisesta. [Selvityksiä ja ohjeita 2020:19](#)). Lausuntopalautteessa kaikki viraston perustamiseen kantaa ottaneet lausunnonantajat kannattivat viraston perustamista (Oikeusapu- ja edunvalvontavirasto- selvitys perustamisesta. Lausunnotiivistelmä. [Mietintöjä ja lausuntoja 2021:9](#)).

Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö asettivat vuonna 2020 hankkeen, jonka tarkoituksena oli selvittää rikos- ja riita-asioiden siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Hankkeen ohjausryhmä ehdotti, että rikos- ja riita-asioiden sovittelu siirretään oikeusministeriön hallinnonalalle. Ehdotuksen mukaan se sijoitettaisiin

siin oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteyteen mahdollisesti perustettavaan valtakunnalliseen oikeusapu- ja edunvalvontavirastoon. Ryhmän ehdotuksen mukaan siirtoa ei olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa samanaikaisesti viraston perustamisen kanssa, vaan vasta sen jälkeen vuonna 2024. (Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle: Ohjausryhmän raportti ja esitys. [Selvityksiä ja ohjeita 2021:10](#)). Sovittelupalvelujen siirtämisestä ei ole tehty päätöstä eikä tähän esitykseen sisälly sitä koskevia ehdotuksia.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu osana oikeusministeriön asettamaa hanketta ”Oikeusapu- ja edunvalvontaviraston ja oikeushallinnon erityisviranomaiset –viraston perustaminen”. Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet](http://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnuksella) tunnuksella [OM051:00/2021](#).

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella [OM050:00/2021](#).

Esityksellä on vaikutuksia Digi- ja väestötietoviraston toimintaan yleiseen edunvalvontaan liittyvissä kysymyksissä. Tästä syystä esitykseen sisältyvää edunvalvojan määräämisprosessia on valmisteltu yhteistyössä Digi- ja väestötietoviraston kanssa.

Hankkeen aikana on kuultu...

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykytila

Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirit

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tehtävänä on oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen. Oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan palvelujen järjestämisestä säädetään laissa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (477/2016). Talous- ja velkaneuvonnasta ja sen järjestämisestä säädetään laissa talous- ja velkaneuvonnasta (813/2017). Talous- ja velkaneuvonta tuli oikeusaputoimistojen tehtäväksi vuoden 2019 alusta lukien.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä on kuusi. Jokaisessa piirissä on asiakaspalvelua varten 3-4 oikeusaputoimistoa ja 3-4 edunvalvontatoimistoa. Lisäksi jokaisessa piirissä on hallinnollinen yksikkö, jonka tehtävänä on toimistojen tuki- ja hallintopalvelujen järjestäminen. Piireissä on yhteensä 22 oikeusaputoimistoa ja 22 edunvalvontatoimistoa. Lisäksi Ahvenanmaan maakunnassa on yhdistetty oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto.

Oikeusaputoimistoissa annetaan oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitettuja julkisen oikeusavun palveluja sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja. Oikeusaputoimistoilla ei ole alueellisia toimivaltajoukkoja vaan oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja voi saada riippumatta asiakkaan kotipaikkakunnasta. Edunvalvontatoimistot tuottavat yleisen edunvalvojan palveluja sen alueella asuville tuomioistuimen tai holhousviranomaisen määräämille päämiehille holhousvoimilain (442/1999) mukaisesti.

Oikeusaputoimistoilla ja edunvalvontatoimistoilla on toimipaikkoja noin 160 paikkakunnalla, joissa noin puolessa on henkilökuntaa jatkuvasti paikalla. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien

tuki- ja hallintoyksiköt toimivat eri puolilla maata samoilla paikkakunnilla kuin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistot. Muutamissa piireissä hallinnolliset yksiköt toimivat monipaikkaisesti.

Oikeusapupiireistä, toimistojen toimipaikoista ja edunvalvonta-alueista säädetään oikeusministeriön asetuksessa oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa (608/2016). Yleisen edunvalvonnan palvelujen osalta asetuksessa on säädetty, minkä kuntien edunvalvontapalveluista kukin piiri vastaa. Piirin työjärjestyksessä määrätään, minkä kuntien asukkaille edunvalvontatoimistot tuottavat palveluja. Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain mukaan piirit voivat hankkia palveluja myös ostopalveluina. Ostopalveluina järjestetään edunvalvonnan palveluja noin 10 %:lle päämiehistä.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen sekä piirien lainsäädännöllistä kehitystä on kuvattu tarkemmin selvityshenkilö Jokisen selvityksessä (Oikeusapu- ja edunvalvontavirasto – selvitys perustamisesta. Oikeusministeriö. [Selvityksiä ja ohjeita 2020:19](#), Ss. 12-19).

Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat tulosoittajia virastoja, jotka eivät muodosta omia kirjanpitoyksiköitään vaan kuuluvat oikeusministeriön kirjanpitoyksikköön (KPY 150).

Kaakkois-Suomen ja Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirit hoitavat lisäksi eräitä kuluttajariitalautakunnan palvelussuhdeasioita.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä vuosittain käsiteltävien asioiden määriä on kuvattu taulukossa 1. Tiedot perustuvat oikeusministeriön kirjanpitoyksikön tilinpäätökseen vuodelta 2020. Oikeusapuasioita on käsitelty vuosina 2018-2020 vuosittain noin 46 000 - 49 000. Talous- ja velkaneuvonta on tullut oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tehtäväksi vuonna 2019 ja talous- ja velkaneuvonnassa on käsitelty vuosittain 16 000-23 000 asiaa. Edunvalvonnan päämiehiä on ollut noin 42 000- 43 000 vuodessa (vuoden lopun tilanne).

Taulukko 1.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien päämiehet ja käsitellyt asiat	2018	2019	2020
Edunvalvonnan päämiehet (sis. ostopalvelut n. 10 %)	41 595	42 710	42 832
Oikeusavussa käsitellyt asiat	48 710	45 907	46 648
Talous- ja velkaneuvonnassa käsitellyt asiat		16 318	23 006

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstömääriä vuosina 2018 – 2020 on kuvattu taulukossa 2. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstöresurssit ovat vuonna 2020 olleet 1206 henkilötyövuotta. Siitä edunvalvonnan tehtäviin on kohdistunut noin 589, oikeusavun 427 ja talous- ja velkaneuvonnan tehtäviin 190 henkilötyövuotta.

Taulukko 2.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstön ja- kautuminen (sisältää hallinto henkilöstön)	2018 (htv)	2019 (htv)	2020 (htv)
Edunvalvonta	560	579	589
Oikeusapu	418	406	427
Talous- ja velkaneuvonta		164	190
Yhteensä	978	1 149	1 206

Oikeusministeriö

Perustuslain 68 §:n nojalla kukin ministeriö vastaa toimialallaan valtioneuvostolle kuuluvien asioiden valmistelusta ja hallinnon asianmukaisesta toiminnasta. Tehtävistä säädetään tarkemmin valtioneuvostosta annetussa laissa (175/2003) ja valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003). Jokaisen ministeriön tehtäviin kuuluvat esimerkiksi oman toimialansa toiminta- ja taloussuunnittelu-, tulosohtaus-, lainvalmistelu- ja kansainväliset asiat. Oikeusministeriön tehtävistä ja toimialaan kuuluvista virastoista säädetään oikeusministeriöstä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (543/2003). Sen mukaan oikeusministeriön tehtävänä on muun muassa oikeusapu, talous- ja velkaneuvonta sekä yleinen edunvalvonta. Oikeusministeriön tehtäväksi on valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa sekä talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa säädetty palveluiden järjestämisen yleinen ohjaus ja valvonta.

Oikeusministeriö vastaa lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirien keskushallintoviranomaisen tehtävistä. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit kuuluvat oikeusministeriön kirjanpitoyksikköön ja oikeusministeriö vastaa tästä syystä oikeusapu- ja edunvalvontapiirien eräistä maksuliikkeeseen liittyvistä tehtävistä, kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä sekä talousarviolain mukaisen toimintakertomuksen laatimisesta. Valtion talousarviosta annetun lain (423/1988) mukaan kirjanpitoyksiköitä ovat tasavallan presidentin kanslia ja ministeriöt sekä toiminnallisesti ja taloudellisesti tarkoituksenmukaisena kokonaisuutena virastot, laitokset ja muut toimielimet. Kirjanpitoyksikön muodostamisesta määrää valtiovarainministeriö asianomaista ministeriötä kuultuaan

Virkojen perustamista, siirtämistä, lakkauttamista ja muuttamista koskevasta toimivallasta säädetään valtion virkamiesasetuksessa. Sen mukaan virkajärjestelyistä viraston sisällä päättää kyseinen virasto. Pääsäännöstä on virkamiesasetuksessa säädetty kuitenkin useita poikkeuksia. Asetuksen 3 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan virkajärjestelyistä muun muassa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien osalta päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriö toimii oikeusministeriön hallinnonalalla valtion virkaehtosopimuslain 3 §:n 3 momentin 29 kohdan nojalla oikeusapu- ja edunvalvontapiirien osalta valtiovarainministeriön määräämänä neuvotteluviranomaisena. Tehtävään sisältyy palkkausjärjestelmästä sopiminen ja neuvottelemine sopimuksen soveltamista koskevista erimielisyyksistä. Oikeusministeriö neuvottelee myös oikeusapu- ja edunvalvontapiirien luottamusmiessopimuksen. Neuvotteluviranomaisen määrää virkaehtosopimuslain nojalla valtiovarainministeriö.

Palkkaustoimivalta eli toimivalta vahvistaa virkamiesten tehtäväkohtaiset ja henkilökohtaiset palkanosat, myöntää palkanlisät sekä päättää luontoiseduista kuuluu virkaehtosopimuslain mu-

kaan virastolle tai laitokselle. Valtioneuvoston asetuksella voidaan kuitenkin säätää, että toimivalta kuuluu muulle viranomaiselle. Sen nojalla voimassa olevassa virkaehtosopimusasetuksessa säädetään, että muun muassa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien osalta palkkauksesta päättää oikeusministeriö.

Oikeusministeriö vastaa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimitila-asioista. Vakiintuneena käytäntönä oikeusministeriön hallinnonalalla on ollut, että niiden virastojen osalta, joilla ei ole keskusvirastoa, oikeusministeriö päättää kaikista toimitilahankkeista ja allekirjoittaa niiden vuokrasopimukset. Kuitenkin vähintään 400 000 euron hankkeissa ja vuotuisissa vuokrasopimuksissa oikeusministeriöllä on oikeusministeriön työjärjestyksen mukaan toimivalta myös niiden virastojen osalta, joilla on oma keskushallinto.

Oikeusministeriö vastaa oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan kehittämisestä, koordinaatiotehtävistä ja ohjaamisesta. Näitä tehtäviä ovat muun muassa koulutuksen suunnittelu ja järjestäminen, tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpito sekä viestintä, johon sisältyy verkkosivujen ja Intran kehittäminen ja ylläpito. Lisäksi ministeriö huolehtii piirien arkistoinnin ja hankintojen kehittämisestä sekä yleisen edunvalvonnan ostopalvelujen koordinoinnista, raportoinnin kehittämisestä ja sisäisestä tarkastuksesta.

Osa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien palveluista tuotetaan keskitetysti ja oikeusministeriö huolehtii niihin liittyvien sopimusten tekemisestä. Valtion talous- ja henkilöstöhallintoasioihin kuuluvat tehtävät tuotetaan Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskuksessa (Palkeet), oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tietojärjestelmiin liittyvät palvelut tuotetaan Oikeusrekisterikeskuksessa. Oikeusrekisterikeskus vastaa myös Valtion tieto- ja viestintäteknikkakeskus Valtorin kanssa tehtävästä perustietotekniikkapalveluista koskevasta sopimuksesta. Suurin osa toimitiloista on vuokrattu Senaatti-kiinteistöiltä.

Oikeusministeriön sisällä suurin osa oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin liittyvistä tehtävistä hoidetaan yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osaston oikeusturvapalvelut-yksikössä. Osa talous- ja henkilöstöhallinnon tehtävistä hoidetaan hallinto- ja ohjausosastolla. Viestintään ja raportointiin liittyviä tehtäviä hoidetaan osaksi myös ministeriön esikunnassa.

Lisäksi tarkoituksena on, että oikeusministeriön tehtäväksi tulisi vuoden 2022 alusta lukien talousosaamisen kehittäminen. Kehittämistehtävä perustuu Suomen Pankin laatimaan ehdotukseen kansallisesta talousosaamisen strategiasta. Talousosaamiseen liittyviä tehtäviä on tarkoitus hoitaa osittain myös oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä.

Oikeusministeriön yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osaston oikeusturvapalvelut-yksikön tehtäviin kuuluvat myös kuluttajariitalautakunnan ja Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tulosohjaukseen liittyvät tehtävät sekä erät yleistä asianajajayhdistystä (Suomen Asianajajaliitto) koskevat asiat.

2.2 Nykytilan arviointi

Oikeusministeriö huolehtii tavanomaisten valtioneuvostolle kuuluvien tehtävien lisäksi julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan keskushallintotehtävistä. Asiantila ei vastaa valtionhallinnon keskushallintoa koskevia linjauksia, joiden mukaan ministeriöiden tulisi keskittyä hallinnonalansa strategiseen johtamiseen, säädösvalmisteluun ja kansainväliseen yhteistyöhön. Linjaukset puoltavat ministeriön keskushallintotehtävien siirtämistä virastotasolle.

Lisäksi virastorakenne ei nykyisellään vastaa valtionhallinnon linjauksia pienten virastojen yhteen liittämisestä suuremmiksi kokonaisuuksiksi, kirjanpitoyksikkörakenteesta eikä valtakunnallisesta toimivallasta.

Kukin piiri huolehtii omalta osaltaan piirinsä oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen tuki- ja hallintotehtävistä. Tuki- ja hallintotehtäviä hoitavia henkilöitä on yhdessä piirissä vain muutamia, mistä syystä yksi henkilö joutuu huolehtimaan suuresta määrästä hyvin erilaisia tuki- ja hallintopalvelutehtäviä, jolloin ei ole mahdollista paneutua syvällisesti kaikkiin tehtäviin. Pienet yksiköt ovat lisäksi haavoittuvia sairasloma- ja muissa poissaolotilanteissa. Osa piirien tehtävistä on päällekkäisiä kuten erilaiset suunnitelmat ja talousarvio- ja kehysvalmistelu, joiden hoitaminen olisi tarkoituksenmukaisempaa koko maata koskevana toimintana. Tähän on kiinnitetty huomiota muun muassa Kyllätisen ja Lundströmin selvityksessä (Kohti laadukkaampaa ja tehokkaampaa palvelua-Selvitys oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamisesta. Oikeusministeriö. Mietintöjä ja lausuntoja 61/2017. s. 37)

Piirit tekevät yhteistyötä muun muassa työajanhallinnassa ja eräissä erityisosaamista vaativissa tehtävissä sekä valmistellessaan esimerkiksi erilaisia ohjeistuksia. Esimerkiksi yhteisiä henkilöstötoimintoja on selvitetty oikeusministeriön asettamassa HR-hankkeessa (20.2.2020, VN/3684/2020). Yhteinen päätöksenteko on kuitenkin työlästä ja vie paljon aikaa.

Käytännön työssä on käynyt ilmi, että toimintatavat vaihtelevat piireittäin, vaikka piirit tekevätkin paljon yhteistyötä. Tarve yhtenäisiin toimintatapoihin on käynyt ilmi paitsi käytännön työssä myös erilaisissa selvityksissä kuten tutkimus- ja selvityshankkeessa ”Kohti yhdenvertaisia ja laadukkaita oikeusapupalveluita” (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:60) sekä Liisa Törnwallin tekemässä selvityksessä oikeusapuhakemusten käsitteilyä koskevista käytännöistä (OM3/33/2017). Vaikka yhtenäisten toimintatapojen tarve on tunnistettu ja siihen pyritään, tavoitteen toteuttamiseen olisi paremmat mahdollisuudet yhden viraston mallissa.

Erilaiset kehittämistehtävät ja keskushallinnon tehtävät hajautuvat nykytilanteessa monelle toimijalle kuten oikeusministeriölle ja kuudelle eri piirille, mikä on hallinnollisesti raskasta ja yhteisten linjausten aikaan saaminen on työlästä ja aikaa vievää.

Oikeusministeriössä ja piirien hallinnossa on selkeä tarve vahvistaa viestintää, tiedolla johtamista sekä tietohallinnon palveluja. Erityisesti talous- ja velkaneuvonta edellyttää selkeää, ajantasaista ja vuorovaikutteista viestintää, minkä toteuttaminen voimassa olevassa rakenteessa on vaikeaa, koska viestintävastuu on hajautunut oikeusministeriön ja kuuden piirin kesken. Viestinnän merkitys on korostunut myös verkkoviestinnän ja some-kanavien käytön lisääntyessä kansalaisten keskuudessa. Valtion hallinnossa korostetaan tiedolla johtamista ja tietohallinnon merkitystä, joiden tarkoituksenmukainen kehittäminen on nykyrakenteessa vaikeaa. Virastorakennetta muuttamalla tilannetta voitaisiin parantaa, mutta muutos edellyttäisi myös henkilöstöresurssien lisäämistä erityisesti näihin tehtäviin.

3 Tavoitteet

Esityksen tärkeimpänä tavoitteena on pidemmällä aikavälillä tuottaa oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaille valtakunnallisesti yhtenäisempää, laadultaan parempaa ja helpommin saavutettavaa palvelua. Palvelujen yhtenäinen kehittäminen helpottuisi olennaisesti, kun toiminnan edellyttämät tuki- ja hallintopalvelut tuotettaisiin keskitetysti. Uusi virasto hoitaisi sekä taloushallinnon, toiminnallisen ohjauksen että henkilöstöhallinnon, jotka nyt ovat hajautuneet kuudelle piirille sekä oikeusministeriössä useille eri yksiköille

Uudistuksen tavoitteena on myös selkeyttää oikeusministeriön roolia. Muutoksen jälkeen ministeriö voisi keskittyä oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palvelujen strategiseen suunnitteluun, lainvalmisteluun sekä kansainväliseen yhteistyöhön. Oikeusministeriössä samaan aikaan valmisteilla olevan oikeushallinnon erityisviranomaiset –hankkeen valmistumisen jälkeen, ministeriön hallinnonalalle ei jäisi enää viranomaisia tai virastoja, joiden keskushallintotehtävät olisivat ministeriöllä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Oikeuspalveluvirastosta. Samalla kumottaisiin voimassa oleva laki valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä.

Ehdotettavassa laissa säädettäisiin uuden viraston asemasta ja tehtävistä. Uudelle virastolle siirtyisivät oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tehtävänä olevien oikeusapu-, talous- ja velkaneuvonta- ja yleisen edunvalvonnan palvelujen järjestäminen. Järjestämistä koskevat säännökset sijaitsivat valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa, joka ehdotetaan kumottavaksi sekä talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa, josta kumottaisiin palvelun järjestämistä koskevat säännökset. Järjestämistä koskevat säännökset tulisivat uuteen lakiin ja niitä muutettaisiin vastaamaan toimintaa valtakunnallisessa virastossa.

Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot sekä Ahvenanmaan oikeusaputoimisto ja edunvalvontatoimisto säilyisivät tehtäviltään ennallaan. Niiden nimistä ja toimipaikoista säädettäisiin edelleen oikeusministeriön asetuksessa eikä niitä ole tarkoitus muuttaa viraston perustamisen yhteydessä. Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen alueista säädettäisiin niiden kielellisen aseman selkeyttämiseksi oikeusministeriön asetuksella.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamen kielilakia, jonka soveltamisalaan lisättäisiin myös perustettava virasto.

Lisäksi ehdotetaan, että oikeusapulakiin tehdään muutamia teknisiä korjauksia sekä täsmennetään oikeusaputoimistojen tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä.

Tarkoituksena on, että uudesta virastosta muodostetaan uusi kirjanpitoyksikkö. Päätöksen uuden kirjanpitoyksikön perustamisesta tekee valtiovarainministeriö.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksessä on kysymys palvelujen hallinnon ja tukipalvelujen uudelleen järjestelyistä. Asiakaspalvelua tuottavien toimistojen tehtäviin ei esitetä muutoksia.

Uuden viraston perustaminen selkiyttää valtion hallintoa. Se luo paremmat edellytykset järjestää laadukkaita ja yhdenmukaisempia palveluja koko maassa, kun toimistojen ohjaaminen ja kehittäminen tapahtuu kuuden oikeusapu- ja edunvalvontapiirin ja oikeusministeriön sijasta yhdestä virastosta.

Viraston tehtävänä on järjestää palveluja taloudellisesti tai muulla tavoin heikommassa asemassa olevalle väestölle. Hallintotehtävien kokoamisella yhdeksi kokonaisuudeksi on mahdollista huolehtia esimerkiksi monipuolisemmasta viestinnästä kansalaisille. Tämä tarve korostuu

erityisesti talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden palveluissa sekä talousosaamisen kehittämisessä.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2022 lisätalousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esitys liittyy myös vuoden 2023 talousarvioesitykseen.

Oikeuspalveluvirasto

Esityksestä aiheutuvat muutokset kohdistuvat valtion talousarvion momenttiin 25.10.04 Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien ja kuluttajariitalautakunnan toimintamenot, 25.01.01 Oikeusministeriön toimintamenot sekä 28.30.03 Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot. Momentin 25.10.04 ehdotetaan muutettavaksi Oikeuspalveluviraston toimintamenot.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien ja kuluttajariitalautakunnan toiminnan määrärahamitoitus on vuodesta 2023 lukien noin 82 miljoonaa euroa pohjautuen keväällä 2021 annettuun valtionalouden kehyspäättökseen (julkisen talouden suunnitelma, 12.5.2021). Siitä kuluttajariitalautakunnan osuus on 2 532 000 euroa. Kuluttajariitalautakunnan toimintaan osoitettu määräraha ehdotetaan siirrettäväksi momentille 25.01.03.

Alustavasti on arvioitu, että uuden viraston perustaminen lisäisi viraston osalta valtion menoja pysyvästi 1 715 600 euroa vuodessa vuodesta 2024 lukien ja vuonna 2023 kustannukset olisivat 1 862 000 euroa. Määrärahoihin liittyvästä kehystasosta on tarkoitus päättää keväällä 2022 annettavan julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvän valtionalouden kehyspäättökseen yhteydessä. Vuodelle 2023 määrärahaehdotukset ehdotetaan kohdennettavaksi vuoden 2023 talousarvion käsittelyn yhteydessä. Kustannukset kohdistuvat viraston hallinto- ja tukipalveluista vastaavaan keskushallintoon. Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen osalta esityksestä ei arvioida aiheutuvan lisämäärärahan tarvetta.

Keskushallinnon kokonaiskustannuksiksi on arvioitu 4 571 023 euroa vuodessa. Se katettaisiin osaksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirien hallintoon ja tukipalveluihin nykyisin kohdistuvalla 1 735 423 eurolla ja oikeusministeriön momentilta siirrettävällä 1 120 000 eurolla. Viraston perustaminen edellyttäisi siten edellä mainittua 1 715 600 euron lisämäärärahaa.

Tarvittavaksi keskushallinnon henkilöstömääräksi on arvioitu yhteensä 60 henkilötyövuotta. Nykyisten piirien hallinnosta siirtyisi 32 henkilötyövuoden resurssi ja oikeusministeriöstä 11 henkilötyövuoden resurssi. Lisämääräraha tarvittaisiin 17 uuden virkamiehen palkkaamiseen. Arviossa on otettu huomioon seuraavat menoerät: palkkamenot 1 275 000 euroa (75 000 euroa/henkilötyövuosi), toimitilavuokrat 120 000 euroa, tietohallinnon menot 125 800 euroa, viestinnän menot 33 200 euroa sekä muu menot 161 600 euroa.

Lisähenkilöstön tarve johtuu siitä, että virastolle tulisi kokonaan uusia tehtäväkokonaisuuksia kuten kirjanpitoyksikön tehtävät. Viraston keskushallinnon hallintotehtävien hoitaminen asianmukaisesti ja asiantuntevasti edellyttää lisäksi sellaisten tehtävien hoitamista, joihin ei ole riittävää henkilöresurssia ja osaamista oikeusministeriössä tai piirien hallinnossa. Näitä ovat muun muassa tiedonhallintaan, tietosuojaan ja tietoturvaan liittyvät tehtävät sekä ICT-asiantuntemukseen, data-analytiikkaan, raportointiin, viestintään, hankintoihin ja riskien hallintaan liittyvät tehtävät. Arvion mukaan keskushallinnon kustannukset olisivat noin 6 % viraston kokonaismenoista.

Lisäksi arvioidaan syntyvän kertaluontoisia menoja yhteensä 1 135 300 euroa. Kertaluontoisista menoista suurin osa, 988 500 euroa, kohdistuisi vuodelle 2022. Näitä menoja ovat viestinnästä aiheutuvat 29 000 euron menot sekä tietohallintomenot 959 500 euroa, jotka muodostuvat Palkeiden, Valtorin ja Oikeusrekisterikeskuksen projektikustannuksista ja edunvalvonnan päämiesten pankkien ws-kanavien sopimuksien siirron kustannuksista. Kertaluontoisia kustannuksia vuodelle 2023 on arvioitu kohdistuvan yhteensä 146 800 euroa, josta toimitiloihin kuten muuttoon ja kalustamiseen liittyviä menoja syntyisi 110 000 euroa, tietohallinnon menoihin 5000 euroa, ja viestinnän menoihin 31 800 euroa.

Oikeusministeriö

Esityksestä aiheutuisi oikeusministeriölle lisäkustannuksia oikeusministeriön kirjanpitoyksikön oikeusministeriön maksuosuuden kasvusta johtuen noin 160 000 euroa vuodessa. Menot kohdistuvat vuodesta 2023 lukien oikeusministeriön toimintamenomomentille (25.01.01).

Digi- ja väestötietovirasto

Esityksellä on lisäksi taloudellisia vaikutuksia valtiovarainministeriön hallinnonalalla toimivaan Digi- ja väestötietovirastoon, jonka rekistereihin tehtävistä muutoksista aiheutuu Digi- ja väestötietoviraston arvion mukaan vuonna 2022 kertaluonteisesti noin 70 000 euron menot. Määrärahararve kohdistuu valtiovarainministeriön momentille 28. 30. 03. Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot ja määräraha ehdotetaan kohdennettavaksi vuoden 2022 lisätalousarvion käsittelyn yhteydessä

Esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia yrityksiin tai yksityishenkilöihin.

4.2.3 Vaikutukset kansalaisten asemaan

Muutoksen arvioidaan parantavan asiakkaiden saamia palveluja pääasiassa välillisesti ja pitkällä aikavälillä. Esityksen vaikutukset asiakkaisiin ovat välillisiä, koska esityksessä ei ehdoteta muutoksia oikeusaputoimistojen tai edunvalvontatoimistojen laissa säädettyihin tehtäviin. Oikeusavun, yleisen edunvalvonnan ja talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat asioisivat edelleen oikeusaputoimistoissa, edunvalvontatoimistoissa ja Ahvenanmaalla oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoissa. Toimipaikat säilyisivät ennallaan. Myöskään palvelukanaviin kuten puhelinpalveluun, sähköiseen asiointiin tai chat-palveluun ei tulisi esityksen johdosta välittömiä muutoksia. Muutoksella ei olisi vaikutusta oikeusapua-, yleistä edunvalvontaa ja talous- ja velkaneuvontaa hoitavaan henkilöstöön, mistä syystä asiakkuudet jatkuisivat saman henkilökunnan kanssa.

Hallinnon tehtävien kokoaminen yhdeksi kokonaisuudeksi parantaisi mahdollisuuksia huolehtia muun muassa viestinnästä aiempaa vuorovaikutteisemmin ja selkeämmin. Esimerkiksi viestintä some-kanavissa on helpompi järjestää. Monipuolisempi viestintä parantaisi kansalaisten mahdollisuuksia löytää heidän tarvitsemaansa tietoa ja saada palveluja. Tämä korostuu erityisesti talous- ja velkaneuvonnassa ja talousosaamisen kehittämistehtävässä sekä oikeusavussa.

Talous- ja velkaneuvonnassa käsiteltiin vuonna 2020 noin 23 000 asiaa ja oikeusavussa noin 47 000 asiaa. Muutoksen vaikutusta asiakasmääriin on vaikea arvioida. Paremman viestinnän johdosta asiakkaiden tietoisuus palvelun saatavuudesta saattaa lisätä asiakasmääriä erityisesti talous- ja velkaneuvonnassa. Sen sijaan edunvalvonnan asiakasmäärään muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta, koska asiakkuus syntyy edunvalvonnan tarpeen perusteella ja tuomioistuinten tai holhousviranomaisen määräyksellä. Edunvalvontatoimistoissa oli vuoden 2020 lopussa noin 39 000 päämiestä.

Hallinnon yhtenäistämisen arvioidaan toiminnan kehittyessä yhdenmukaistavan asiakkaiden saamaa palvelua eri puolilla maata. Tällä puolestaan voidaan arvioida olevan välillisesti myönteistä vaikutusta asiakkaiden yhdenvertaisuuteen koko maassa. Palvelujen kehittämistyössä on havaittu, että käytännöt esimerkiksi asiakkaaksituloprosessissa vaihtelevat. Niiden yhtenäistämiseen ja parhaiden käytäntöjen käytäntöön viemiseen on paremmat mahdollisuudet, jos toimistoja ohjaa yksi taho kuuden piirin sijasta.

Sisäisen valvonnan ja tarkastuksen arvioidaan tehostuvan yhdessä virastossa. Sen arvioidaan vaikuttavan laadun parantamiseen erityisesti yleisessä edunvalvonnassa, jossa hoidettavana oleva asiakkaiden omaisuus on merkittävä.

Kansalaisten ja sidosryhmien asiointimahdollisuus hallinto- ja tukipalveluasioissa viraston kanssa yksinkertaistuisi, kun tehtävää hoitaa kuuden eri piirin sijasta yksi virasto. Tämä koskee esimerkiksi asiakkaiden mahdollisuutta tehdä hallintolaissa (434/2003) tarkoitettu kantelu viranomaisen toiminnasta.

Oikeusavustajien valvonnasta on olemassa erityissäännöksiä valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa. Esityksessä ehdotetaan, että säännökset otettaisiin sellaisenaan Oikeuspalveluvirastosta annettavaan lakiin. Säännöksen perusteella julkisia oikeusavustajia valvoo Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta sen osalta, ovatko he asianajotoimeksiantoa hoitaessaan noudattaneet hyvää asianajotapaa. Asia tulee vireille kansalaisen kantelun perusteella.

Yleisiä edunvalvoja valvoo holhoustoimilain nojalla holhousviranomainen eli Digi- ja väestötietovirasto ja Ahvenanmaalla valtionvirasto. Holhousviranomainen valvoo, onko edunvalvoja hoitanut yksittäistä edunvalvojan tehtävän määräystä holhoustoimilain mukaisesti. Valvontakeinoina on esimerkiksi tilintekovelvollisuus ja lupamenettely päämiehen kannalta merkittävässä oikeustoimissa. Lisäksi jokaisella on mahdollisuus kannella holhousviranomaiselle, jos katsoo, että edunvalvoja ei ole hoitanut tehtäväänsä holhoustoimilain mukaisesti.

Talous- ja velkaneuvonnalla ei ole valvontaa koskevaa erityissääntelyä, vaan toiminnasta voi kannella yleissäännösten perusteella.

Niiltä osin kuin valvontalautakunnalla tai holhousviranomaisella ei ole toimivaltaa, voi oikeusapu- ja edunvalvontapiirin virkamiehen toiminnasta kannella hallintolain 8 a luvun mukaisesti ylempälle viranomaiselle. Ylempi viranomainen voi käsitellä alaistaan viranomaista koskevan kantelun tai esimies alaistaan koskevan kantelun. Johtava yleinen edunvalvoja ja johtava julkinen oikeusavustaja voi siten käsitellä alaisiaan koskevan kantelun. Johtavan julkisen oikeusavustajan ja johtavan yleisen edunvalvojan toimintaa koskeva kantelu voitaisiin käsitellä perustettavan viraston keskushallinnossa sen mukaan kuin pääjohtaja työjärjestyksessä määrää. Pääjohtajaa koskevat kantelut tulisi kuitenkin käsitellä oikeusministeriössä. Eduskunnan hallintovaliokunta on hallintokantelua koskevaa hallituksen esitystä käsitellessään pitänyt tärkeänä, että myös hallintokantelun kohteena olevat tahot on määritelty laajasti siten, että kantelun kohteena voi olla myös niin sanottujen ulkoistettujen hallintotehtävien hoitaminen (HaVM 6/2014 vp). Näin ollen myös ostopalveluntuottajien toiminnasta voisi kannella virastolle.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin kohdistuvat vahingonkorvausvaatimukset käsitellään Valtiokonttorissa valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) perusteella. Sama koskisi perustettavaa Oikeuspalveluvirastoa. Esityksessä ehdotetaan, että Oikeuspalveluvirastosta annettavaan lakiin otetaan asiaa koskeva informatiivinen pykälä.

4.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Oikeusministeriö

Oikeusministeriöltä Oikeuspalveluvirastolle siirtyisivät keskushallintoviranomaisen tehtävät, jotka on keskushallintoviraston puuttuessa hoidettu oikeusministeriössä. Oikeusministeriön tehtävistä poistuisivat oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä koskevat kirjanpitoyksikön tehtävät, virkajärjestelytoimivalta sekä alle 400 000 euron toimitilahankinnat.

Oikeusministeriössä hoidetut kehittämistehtävät, koulutus, tietojärjestelmien kehittämisestä huolehtiminen, hankintatoimi, viestintä, raportoinnin ja arkistoinnin kehittäminen ja sisäinen tarkastus sekä alle 400 000 euron toimitilahankinnat siirtyisivät ministeriöltä virastolle. Uusi virasto tekisi oikeusministeriön sijasta sopimukset muun muassa tietojärjestelmien kehittämisestä ja ylläpidosta Oikeusrekisterikeskuksen kanssa

Oikeusministeriölle kuuluisi edelleenkin Oikeuspalveluvirastoon liittyvät valtioneuvostotason tehtävät: viraston strateginen ohjaus, säädösvalmistelu sekä talousarvio- ja kehysvalmistelu valtioneuvostolle sekä viraston tulosohtaus. Lisäksi sille kuuluisi tärkeimmät EU- ja kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät kysymykset. Se vastaisi edelleen myös asianajoyhdistykseen liittyvistä tehtävistä. Tulosohtauksen osalta menettely kevenisi, kun tulosneuvottelut käytäisiin vain yhden viraston kanssa kuuden piirin sijasta.

Oikeusministeriön yleiset koko hallinnonalan ohjaustehtävät jatkuisivat entisellään eikä niihin tulisi muutoksia oikeusministeriössä. Niitä ovat esimerkiksi hallinnonalan yhteisen henkilöstöhallinnon, tietohallinnon ja digitalisaation suunnittelu ja kehittäminen. Oikeusministeriö ohjaa ja kehittää ministeriön ja hallinnonalan hankintatoimintaa, arkistointia, tietoturvallisuutta ja tietosuojaa sekä huolehtii hallinnonalan yhteisten tietoteknisten ja perustietotekniikan palveluiden hankinnasta sekä edistää hallinnonalan tietoteknistä kokonaisarkkitehtuuria ja yhteisiä palveluja.

Oikeusministeriön hoitamat oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä koskevat keskushallintoviranomaisen tehtävät siirtyisivät perustettavalle virastolle. Ministeriölle jäisi kuitenkin virkaehtosopimusasioihin ja palkkaukseen liittyviä tehtäviä, jotka on tarkoitus siirtää myöhemmin uuden viraston toiminnan vakiinnuttua virastolle itselleen. Lisäksi toimivalta isoista toimitilahankkeista jäisi oikeusministeriölle

Viraston perustamista koskevassa hankkeessa on arvioitu, että keskushallintoviranomaisen tehtävien hoitamiseen käytetään ministeriössä yhteensä noin 11 henkilötyövuotta. Tehtävät ovat jakautuneet tätä useammille virkamiehille, koska keskushallintoviranomaisen tehtävät ovat useilla virkamiehillä vain osa heidän tehtävistään.

Tehtävät vähenisivät jossain määrin oikeusministeriön hallinto- ja ohjausosastolta ja esikunnasta. Merkittävimmin tehtävät vähenisivät yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osaston oikeusturvapalvelut-yksiköstä, jonka tehtävistä valtaosa siirtyisi uuteen virastoon. Tehtävien siirtymisen johdosta niitä varten perustetut virat ja tehtäviä hoitavat virkamiehet siirtyisivät virastoon. Tehtävien ja henkilöstön väheneminen edellyttäisi oikeusministeriöön jäävien tehtävien uudelleen järjestelyjä. Näitä ovat muun muassa Oikeuspalveluviraston strategiseen suunnitteluun, säädösvalmisteluun, kansainväliseen yhteistyöhön ja asianajoyhdistykseen liittyvät tehtävät sekä ulosottolaitoksen, konkurssi-asiamiehen toimiston, oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ja kuluttajariitalautakunnan tulosohtautehtävät.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat muodostaneet merkittävän osan oikeusministeriön kirjanpitoyksiköstä ja siten myös Palkeille kirjanpitoyksikköön liittyvistä tehtävistä maksettavista palvelumaksuista. Oikeuspalveluviraston maksamien Palkeiden palvelumaksujen ei arvioida muutoksen yhteydessä kasvavan oikeusapu- ja edunvalvontapiirien nykyisestä osuudesta. Sen sijaan oikeusministeriön kirjanpitoyksikön oikeusministeriön maksamien palvelumaksujen osuuden arvioidaan kasvavan 160 000 eurolla.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit

Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirit lakkaisivat ja niiden tehtävät siirtyisivät perustettavalle Oikeuspalveluvirastolle. Piirien hallinnollisissa yksiköissä hoidetut hallinto- ja tukitehtävät hoidettaisiin uuden viraston keskushallinnossa. Keskushallinto hoitaisi lisäksi oikeusministeriöstä siirtyvät keskushallintoviranomaisen tehtävät.

Oikeusaputoimistot, edunvalvontatoimistot ja Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston tehtävät säilyisivät esityksen mukaan ennallaan. Niiden tehtävistä säädettäisiin ehdotettavassa laissa ja niiden nimistä ja toimipaikoista säädettäisiin edelleen oikeusministeriön asetuksessa.

Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluviraston tehtävät koostuisivat nykyisistä oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tehtävistä. Niihin sisältyy palveluiden järjestäminen sekä niihin liittyvät henkilöstö- ja taloushallinnon tehtävät ja muut hallinnon tehtävät. Oikeusministeriöltä uudelle virastolle siirtyisivät virastoa koskevat keskushallinnon tehtävät kuten palvelujen valtakunnallinen kehittäminen, koulutus, viestintä, raportoinnin kehittäminen, sisäinen valvonta, riskien hallinta sekä tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpitäminen.

Oikeuspalveluvirastosta on tarkoitus muodostaa oma kirjanpitoyksikkö. Kirjanpitoyksiköllä on tehtäviä, joita oikeusapu- ja edunvalvontapiirit eivät tee voimassa olevien päätösten mukaan itse, vaan ne hoidetaan oikeusministeriössä. Kirjanpitoyksikölle kuuluvia virastolle uusia tehtäviä olisivat muun muassa taloussuunnittelu, kehys- ja talousarviovalmistelu, kirjanpito sekä tilinpäätöksen laatiminen ja seuranta. Kirjanpitoyksikön perustamisesta päättää valtiovarainministeriö.

Virastolle siirtyisi oikeusministeriöltä myös virkajärjestelytoimivalta, sekä alle 400 000 euron toimitilahankinnat. Palkkaustoimivalta ja virkaehtosopimuksen neuvotteluviranomaisen tehtävä eivät siirtyisi alkuvaiheessa ministeriöltä virastolle vaan tehtävät siirrettäisiin Oikeuspalveluvirastolle sen toiminnan vakiinnuttua. Päätöksen neuvotteluviranomaisista tekee valtiovarainministeriö. Palkkaustoimivallan siirtäminen edellyttää virkaehtosopimusasetuksen muutosta.

Oikeusministeriö vastaisi tärkeimmistä alan kansainvälistä yhteistyötä koskevista linjauksista. Kuitenkin myös viraston vastuulle tulisi kansainvälistä yhteistyötä. Se osallistuisi aktiivisesti alan kansainvälisten järjestöjen ja yhteistyöverkoston toimintaan.

Virasto muodostuisi valtakunnallisesta keskushallinnosta sekä alueellisista oikeusaputoimistoista ja edunvalvontatoimistoista. Keskushallinnon tehtävänä olisi viraston kehittäminen sekä hallinto- ja tukipalvelujen järjestäminen. Keskushallinnon rakenteesta ei olisi säännöksiä laissa, vaan sen rakenteesta ja viroista päättäisi viraston pääjohtaja. Oikeusaputoimistot ja edunvalvon-

tatoimistot hoitaisivat lakisääteisiä asiakaspalvelutehtäviään keskushallinnosta ja muista toimistoista riippumattomasti. Tämä vastaisi voimassa olevaa menettelyä sekä selvityshenkilö Jokisen raportissa esitettyä näkemystä, jonka mukaan keskushallinnon tulisi vastata vain hallinto- ja taustatehtävistä eikä sen tulisi ohjata toimistoja tai niiden henkilöstöä yksittäisten asioiden hoitamisessa. Tämä perustuu esteellisyyttä koskeviin normeihin ja oikeuskäytäntöön, joita Jokinen on selvittänyt raportissaan (Oikeusapu- ja edunvalvontavirasto –selvitys perustamisesta. [Selvityksiä ja ohjeita 2020:17](#)).

Virastoa perustettaessa nykyisiin toimipaikkoihin ei ole tarkoitus tehdä muutoksia. Tarkoituksena on, että keskushallinnon hallintotehtävät hoidetaan monipaikkaisesti siten, että virkamiesten virkapaikat olisivat eri puolilla maata viraston toimipaikoissa. Muutamissa oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä hallintohenkilökunta toimii eri paikkakunnilla ja käytäntö on osoittanut, että tehtävien hoitaminen onnistuu hyvin myös hajautetusti. Näin olleen virastoon siirrettävien virkamiesten virkapaikat eivät välttämättä muuttuisi eikä syntyisi tilanteita, jossa henkilö jouduttaisiin siirtämään toiselle työssäkäyntialueelle.

Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen lakisääteisiin tehtäviin. Toimistojen määrästä, nimistä ja toimipaikoista säädettäisiin edelleen oikeusministeriön asetuksella ja ne on tarkoitus hankkeen toimeksiannon mukaisesti säilyttää nykyisellään. Asiakkaat asioisivat edelleen paikallisten oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen kanssa eikä asiakasprosesseissa ole tarkoitus ottaa käyttöön esityksen johdosta valtakunnallisia työnkulkua.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen itsenäinen ja toisistaan riippumaton asema säilyisi entisellään ja on edelleen välttämätöntä muun muassa oikeusavustajia sitovan hyvän asianajotavan vuoksi. Tämän johdosta kahden toimiston julkiset oikeusavustajat voivat edelleen edustaa vastapuolina olevia asiakkaitaan.

Sähköisen asioinnin tekninen toteuttaminen hoidetaan edelleen valtakunnallisesti, mutta asiointi sähköisessä asioinnissakin toteutetaan edelleen asiakkaan valitsemassa toimistossa. Chat-palvelu on valtakunnallista ja anonymia palvelua.

Esityksessä ehdotetaan, että toimistojen alueista säädettäisiin voimassa olevista säännöksistä poiketen asetuksella. Tämä on tarpeen kielellisten oikeuksien turvaamiseksi ja toimistojen kielellisen aseman määrittelyn selkeyttämiseksi. Muutos ei vaikuttaisi oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden oikeuteen valita, minkä toimiston kanssa haluaa asioida. Muutoksella selkeytetään toimistojen kielilaista johtuvia velvollisuuksia toimia kielilain 6 §:n 2 momentin mukaisesti joko kaksikielisenä tai yksikielisenä alueellisena yksikkönä. Uusi sääntely ei muuttaisi toimistojen kielellistä asemaa vaan ne toimistot, jotka ovat toimineet kaksikielisesti voimassaolevien säännösten voimassa ollessa olisivat edelleenkin kaksikielisiä.

Perustettavan viraston keskushallinto, joka toimii koko valtakunnan alueella olisi kielilain tarkoittamalla tavalla kaksikielinen ja sen tulee palvella siten kansalaisia sekä suomeksi että ruotsiksi.

Esityksessä ehdotetaan muutoksia edunvalvojan määräämismenettelyyn, millä on vaikutuksia edunvalvontatoimistojen toimintaan. Voimassa olevien säännösten mukaan päämiehet on jaettu edunvalvontatoimistoille oikeusapu- ja edunvalvontapiirin työjärjestyksessä määrättyllä tavalla. Esityksessä ehdotetaan, että edunvalvontatehtävä hoidetaan siinä edunvalvontatoimistossa,

jonka-alueella päämiehellä on kotipaikka. Jos kaikki toimiston edunvalvojat ovat esteellisiä, edunvalvojan tehtävä tulee siirtää oikeusministeriön asetuksella säädettävään toimistoon. Jos päämiehen asuinpaikan, kielellisten oikeuksien toteuttamisen tai muun tärkeän edun vuoksi on tarpeen, edunvalvojan tehtävä voitaisiin siirtää myös toiseen toimistoon. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien työjärjestykset ovat sisältäneet vastaavia määräyksiä eikä säädösten muutoksesta sinänsä aiheutuisi muutosta toimintaan.

Yhteistyö päämiehen palvelujen järjestämisessä laajenisi kuitenkin koskemaan koko maata, kun piirirajoja ei enää olisi. Esimerkiksi, jos päämiehen kotipaikka muuttuu, edunvalvontatoimisto voisi siirtää edunvalvojan tehtävän toiseen toimistoon koko maan alueella. Voimassa olevien säännösten mukaan siirtäminen toisen piirin alueelle edellyttää hakemuksen tekemistä holhousviranomaiselle tai tuomioistuimelle. Yhteistyöstä muutostilanteissa on mahdollisesti tarpeen määrätä viraston työjärjestyksessä.

Toimistojen toimipaikoista säädettäisiin edelleen oikeusministeriön asetuksella. Niihin ei ole valmisteilla muutoksia esityksen johdosta. Toimipaikkaverkoston ja palvelujen saatavuutta kehitetään 1.1.2022 voimaan tulevan valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain mukaisesti. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210728>.

Vaikka toimistojen laissa säädettyihin tehtäviin ei esitetä muutoksia, yhdellä keskushallinnolla on todennäköisesti vaikutusta siihen, että toimistojen rooli hallinnollisissa tehtävissä yhtenäistyy. Oikeusapu- ja edunvalvontapiireillä on erilaisia käytäntöjä muun muassa siinä, missä määrin johtava julkinen oikeusavustaja ja johtava yleinen edunvalvoja ovat osallistuneet toimiston henkilökunnan rekrytointiin. Käytäntöjen arvioidaan näiltä osin yhtenäistyvän riippuen viraston tekemistä ratkaisuista. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien kehittäessä yhteistyötä HR-asioissa on käynyt ilmi, että käytännöt vaihtelevat piireissä myös esimerkiksi palkkausta koskevien linjausten osalta. Todennäköisenä voidaan pitää, että henkilökunnan kohtelu näiltä osin muuttuu tasapuolisemmaksi, kun ohjeistuksen antaa yksi taho kuuden eri piirin sijasta.

Vaikka toimistot hoitavat asiakastoimeksiannot itsenäisesti, valtakunnallisten yhtenäisten toimintatapojen käyttöön ottaminen edellyttää toimistoilta valmiutta järjestää palvelujaan, esimerkiksi puhelinpalvelua, tarvittaessa uudella, viraston linjaamalla tavalla.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ja kuluttajariitalautakunta

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ja kuluttajariitalautakunnan keskushallintoviranomaisen tehtäviä hoidetaan oikeusministeriössä samassa yksikössä, jossa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien keskushallintoviranomaisen tehtäviä pääosin hoidetaan. Lisäksi kuluttajariitalautakunnan tukitehtäviä hoidetaan pieneltä osin Kaakkois-Suomen ja Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä.

Molempien viranomaisten keskushallinto- ja tukipalvelut on tarkoitus järjestää uudelleen osana Oikeushallinnon erityisviranomaiset-virastoa. Sitä koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella [OM051:00/2021](#). Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virastoa koskeva hallituksen esitysaineisto on tunnuksella [OM049:00/2021](#).

Digi- ja väestötietovirasto

Esityksellä on vaikutuksia holhousviranomaisten toimintaan. Merkittävimmät vaikutukset esityksellä on Digi- ja väestötietoviraston toimintaan, joka toimii valtakunnallisena holhousviranomaisena. Ahvenanmaalla holhousviranomainen on valtionvirasto. Holhousviranomaisen tehtäviin kuuluu edunvalvontahakemusten tekeminen tuomioistuimelle sekä holhoustoimilaissa säädetyissä tilanteissa edunvalvojan määrääminen. Lisäksi holhousviranomainen valvoo edunvalvojen toimintaa.

Edunvalvojan määräämisprosessia uudessa virastossa on valmisteltu yhteistyössä Digi- ja väestötietoviraston kanssa ja arvioitu muutoksen vaikutuksia sen toimintaan. Muutoksen vuoksi edunvalvojan määräämisprosessi Digi- ja väestötietovirastossa yksinkertaistuu jossain määrin. Yhteisen valtakunnallisen kehittämisen arvioidaan niin ikään helpottuvan, koska valtakunnallisen Digi- ja väestötietoviraston yhteistyökumppanina olisi yksi valtakunnallinen toimija kuuden oikeusapu- ja edunvalvontapiirin ja oikeusministeriön sijasta. Yksittäisten päämiesten edunvalvontaa koskevaan valvontaan muutoksella ei arvioida olevan vaikutusta. Muutoksella ei ole vaikutusta Digi- ja väestötietoviraston henkilöstöressurssien tarpeeseen.

Esityksen johdosta edunvalvojan määräämisprosessi muuttuisi. Yleisen edunvalvonnan palveluntuottaja määräytyy voimassa olevien säännösten mukaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirin vahvistaman työjärjestyksen mukaisesti. Voimassa olevien säännösten mukaan yleiseksi edunvalvojaksi määrätään tietyn piirin yleinen edunvalvoja ja päätös toimitetaan työjärjestyksessä määrättyyn edunvalvontatoimistoon tai ostopalveluntuottajalle. Muutoksen jälkeen yleiseksi edunvalvojaksi määrättäisiin aina Oikeuspalveluviraston yleinen edunvalvoja. Päätös lähetettäisiin edelleen palveluntuottajalle, joka yksilöisi edunvalvojan numeron ja ilmoittaisi virkänimikkeen ja yleisen edunvalvojan järjestysnumeron holhousviranomaiselle. Esitys edellyttää tehtäväksi muutoksia Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämiin rekistereihin, mistä virastolle aiheutuu kertaluontoisesti lisätyötä ja kustannuksia. Kertaluontoisten kustannusten holhousasioiden rekisteriin ja siihen liittyviin muutoksiin on arvioitu olevan noin 50 000 euroa sekä väestötietojärjestelmään tehtävistä muutoksista 20 000 euroa eli yhteensä 70 000 euroa.

Esityksessä ehdotetaan edellä kohdassa ”Vaikutukset oikeusaputoimistoihin ja edunvalvontatoimistoihin” selvitetystä syistä, että edunvalvontatoimiston alue määräytyy oikeusministeriön asetuksessa säädetyllä tavalla, ellei Oikeuspalveluvirasto ole päättänyt hankkia palveluja ostopalveluna. Digi- ja väestötietovirastossa edunvalvojan määräämiseen liittyvät tehtävät hoidetaan valtakunnallisessa prosessissa ja sen toiminnan kannalta on tärkeää, että Oikeuspalveluvirasto ilmoittaa selkeästi, mikä palveluntuottaja tuottaa palvelut. Näiltä osin yhteistyö yksinkertaistuu, kun toimijana on yksi virasto.

Ahvenanmaan valtionviraston toimintaan muutoksilla ei olisi yhtä suuria vaikutuksia, koska sen valvontatehtävä kohdistuu Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoon, jonka osalta esityksessä ei ehdoteta muutoksia. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto kuuluu Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin. Hallinnollisissa ja kehittämissasioissa Ahvenanmaan valtionvirasto tekisi muutoksen jälkeen yhteistyötä Oikeuspalveluviraston keskuhallinnon kanssa.

Yleisen edunvalvonnan ostopalveluntuottajat

Osa yleisen edunvalvonnan palveluista hankitaan ostopalveluntuottajilta. Ostopalvelusopimuksia on vuonna 2021 voimassa 20 palveluntuottajan kanssa. Ostopalveluntuottajat ovat kuntia, kaupunkeja tai yksityisiä yrityksiä, esimerkiksi asianajotoimistoja. Ostopalvelusopimuksia on voimassa viidellä oikeusapu- ja edunvalvontapiirillä.

Ostopalveluja hankkii voimassa olevien säännösten mukaan kukin oikeusapu- ja edunvalvontapiiri. Piirille kuuluu ostopalvelujen hankinta, sopimushallinta ja maksuliikenteeseen liittyvät asiat. Oikeusministeriön oikeusturvapalvelut-yksikkö ohjaa ja koordinoi ostopalvelutoimintaa. Esityksen johdosta ostopalvelujen hankinta siirtyisi uudelle virastolle. Esityksen siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että piirien tekemät sopimukset siirtyisivät lain nojalla uudelle virastolle.

Käytännön työssä on käynyt ilmi, että toimintatavat valvonnan ja yhteistyön tiiviudessa ja toimintatavoissa vaihtelevat eri piireissä. Esityksen johdosta ostopalvelun hankinnasta, valvonnan ja kehittämisestä vastaisi yksi toimija kuuden viraston ja oikeusministeriön sijasta, minkä arvioidaan yhtenäistävän ostopalveluntuottajien kohtelua ja niiden kanssa tehtävää yhteistyötä.

Edunvalvojan määräämisprosessiin ehdotetaan muutoksia, joilla on vähäisiä vaikutuksia ostopalveluntuottajiin. Voimassa olevien säännösten mukaan ostopalveluntuottajia tulee sopivoin tavoin kuulla ennen edunvalvojan määräämistä koskevan päätöksen tekemistä. Säännöksen tarkoituksena on tiedustella etukäteen, katsooko palveluntuottaja, että sille ehdotettu päämies ei kuulu ostopalvelusopimuksen piiriin. Ostopalveluntuottajille tehdyn kyselyn mukaan tällaiset tilanteet ovat käytännössä osoittautuneet erittäin harvinaisiksi. Jos etukäteistiedustelua ei olisi tarpeen tehdä, edunvalvojan määräämisprosessi Digi- ja väestötietovirastossa nopeutuisi. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että etukäteiskuulemisesta luovuttaisiin. Muutoksella ei olisi vaikutusta ostopalveluntuottajan oikeuteen kieltäytyä tehtävästä, joka ei kuulu ostopalvelusopimuksen piiriin.

Tuomioistuimet

Koska esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimintaa vaikutukset tuomioistuihin olisivat vähäisiä. Julkisten oikeusavustajien ja talous- ja velkaneuvojien osalta esityksestä ei aiheutuisi muutoksia.

Myös edunvalvontaa koskevat asiat käsiteltäisiin edelleen tuomioistuimissa eikä paikalliseen yhteistyöhön edunvalvontatoimistojen kanssa aiheutuisi muutoksia. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin muutoksia edunvalvojan määräämismenettelyyn siten, että yleiseksi edunvalvojaksi määrätään oikeusapu- ja edunvalvontapiirin yleisen edunvalvojan sijasta Oikeuspalveluviraston yleinen edunvalvoja. Tämä vähäisessä määrin yksinkertaistaa päätöksen tekemistä. Voimassa olevien säännösten mukaan tuomioistuimen on tullut toimittaa edunvalvontaa koskeva päätös piirin työjärjestyksessä määrätylle palveluntuottajalle. Esityksessä ehdotetaan, että päätös toimitetaan oikeusministeriön asetuksessa määrättyyn edunvalvontatoimistoon tai viraston ilmoittamalle muulle palveluntuottajalle. Muutoksella ei arvioida olevan tuomioistuimille merkittäviä vaikutuksia.

Voimassa olevien säännösten mukaan, kun päämies muuttaa toisen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin alueelle, edunvalvojan muutosta koskeva asia on tullut käsitellä tuomioistuimessa tai holhousviranomaisessa. Esityksessä ehdotetaan, että oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä luovutaan, jolloin päämiehen muuttaessa paikkakuntaa, edunvalvonta voidaan siirtää toiseen toimistoon ilman holhousviranomaisen tai tuomioistuimen päätöstä, mikä vähentää vähäisessä määrin rutiiniluontoisten asioiden käsittelyä myös tuomioistuimissa.

Oikeusrekisterikeskus ja Valtori

Oikeusministeriö on tehnyt palvelusopimukset keskushallintoviranomaisen roolissa Oikeusrekisterikeskuksen kanssa. Esityksen johdosta viraston tietojärjestelmien kehittämisestä ja ylläpidosta huolehtisi Oikeuspalveluvirasto. Oikeusrekisterikeskuksen tehtävät säilyisivät ennallaan, mutta sopimuskumppani olisi muutoksen jälkeen Oikeuspalveluvirasto.

Oikeusrekisterikeskus huolehtii lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiirien Valtorilta hankittavien perustietotekniikkaan liittyvien palvelujen hankinnasta. Muutoksesta aiheutuu kertaluontoisesti lisätehtäviä sekä Oikeusrekisterikeskukselle että Valtorille. Niistä aiheutuvat kustannukset korvataan niille palvelusopimusten mukaisesti. ICT-kustannukset sisältyvät kohdassa 4.2.2. kuvattuihin taloudellisiin vaikutuksiin.

Palkeet

Palkeilla on merkittävä rooli valtion kirjanpitoyksikköjen palveluntuottajana. Se hoitaa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien talous- ja henkilöstöhallintoon liittyviä tehtäviä osana oikeusministeriön kirjanpitoyksikölle tuottamia palvelua. Muutoksesta ei aiheutuisi siten merkittäviä vaikutuksia Palkeiden toiminnalle.

Palkeiden kanssa tehtävän palvelusopimuksen tekee yleensä kirjanpitoyksikkö. Koska Oikeuspalveluvirastosta on tarkoitus muodostaa itsenäinen kirjanpitoyksikkö, Oikeuspalveluvirasto olisi muutoksen jälkeen sen uusi sopimusosapuoli.

Oikeuspalveluviraston siirtyminen kirjanpitoyksiköksi edellyttää merkittävää kertaluontoista lisäystä Palkeille, josta aiheutuvat kustannukset korvataan sille palvelusopimuksen mukaisesti. Tästä aiheutuvat taloudelliset vaikutukset sisältyvät menoihin, jotka kuvataan kohdassa 4.2.2. Taloudelliset vaikutukset.

Muut valtakunnalliset sidosryhmät

Muita merkittäviä valtakunnallisia sidosryhmiä ovat muun muassa Senaattikiinteistöt OY, Hansel Oy ja Valtiokonttori, joiden kanssa oikeusministeriö on tehnyt yhteistyötä oikeusapu- ja edunvalvontapiirien keskushallintoviranomaisena. Näiltä osin yhteistyö siirtyy Oikeuspalveluvirastolle.

Lisäksi oikeusapu- ja edunvalvontapiireillä ja oikeusministeriöllä keskushallintoviranomaisena on yhteistyötä valtakunnallisten viranomaisten ja yhteisöjen kuten Digi- ja väestötietoviraston, Tuomioistuinviraston, Syyttäjälaitoksen, Ulosottolaitoksen, Suomen Asianajajaliiton kanssa, Takuusäätiön ja monien järjestöjen kanssa. Esityksen johdosta yhteistyön valtakunnallisella tasolla arvioidaan sidosryhmien kannalta yksinkertaistuvan ja helpottuvan, kun yhteistyökumppanina on oikeusapu- ja edunvalvontapiirien ja oikeusministeriön sijasta yksi taho.

Alueelliset sidosryhmät

Oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan tehtävien luonne edellyttää tiivistä alueellista ja paikallista yhteistyötä viranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Alueellisesta ja paikallisesta yhteistyöstä asiakaspalvelujen kehittämiseksi huolehtivat käytännössä oikeusaputoimistot oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan osalta sekä edunvalvontatoimistot edunvalvonnan osalta. Vakiintunut yhteistyö jatkuisi edelleen. Oikeuspalveluviraston toiminnan kehittäessä toimintoja, sidosryhmäyhteistyön kehityssuuntia linjattaisiin valtakunnallisesti.

4.2.5 Henkilöstövaikutukset

Valtionhallinnon muutostilanteita koskevat säännökset ja sopimukset

Oikeuspalveluvirastoon siirtyvä henkilöstö on kokonaisuudessaan virkasuhteessa, eikä esitykseen sisälly ehdotusta henkilöstön palvelussuhtelajin muuttamisesta. Tästä syystä muutokseen sovelletaan valtion virkamieslain (750/1994) säännöksiä. Lain 5 a §:n mukaan valtionhallinnon toimintojen uudelleenjärjestelyn yhteydessä virat ja niihin nimitetyt virkamiehet siirtyvät samaan virastoon tai samoihin virastoihin kuin tehtävät siirtyvät. Jos henkilö on nimitetty määräaikaiseen virkasuhteeseen, hän siirtyy viraston palvelukseen määräaikaisen virkasuhteensa keston ajaksi. Virka voidaan siirtää ilman virkamiehen suostumusta, jos se siirretään virkamiehen työssäkäyntialueella tai työssäkäyntialueelle.

Yhteistoimintamenettelystä muutoksen toteuttamisen yhteydessä säädetään yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa (1233/2013), jonka mukaiset menettelyt toteutetaan hankkeen aikana oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä ja oikeusministeriössä.

Muutostilanteissa noudatettaviksi tulevat myös Valtiovarainministeriön päätös ja ohje muutosturvasta valtionhallinnossa (VN/25890/2020). Päätös ja ohje ovat tulleet voimaan 1.1.2021 alusta lukien.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilöstö

Oikeuspalveluvirastoon siirtyisivät kaikki oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä olevat virat ja määräaikaiset virkasuhteet niihin nimitettyine virkamiehineen. Tämä koskee oikeusaputoimistoja, edunvalvontatoimistoja sekä piirien hallinto- ja tukitehtäviä.

Siirtymisen vaikutukset oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen henkilökunnan asemaan olisivat muodollisia, koska muutos koskisi vain virkasiirtoa oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä Oikeuspalveluvirastoon. Toimistoissa työskentelevien virkamiesten tehtävät säilyisivät ennallaan ja jatkuisivat samoissa toimistoissa ja toimipaikoissa kuin ennen muutosta.

Esityksellä on merkittäviä vaikutuksia hallinto- ja tukipalvelutehtäviä hoitavaan henkilöstöön. Hallinto- ja tukihenkilöstön osuus piirien 1 205 henkilötyövuodesta vuonna 2020 oli yhteensä 32 henkilötyövuotta. Tuki- ja hallintotehtäviä hoitavat virkamiehet siirtyisivät Oikeuspalveluviraston valtakunnalliseen keskushallintoon, joka muutoksen jälkeen vastaisi tuki- ja hallintopalveluista. Koska palveluista huolehditaan valtakunnallisesti ja ne organisoidaan sen mukaisesti uudelleen, siirtävän henkilöstön tehtäväkuvat todennäköisesti muuttuisivat.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien hallintohenkilöstö toimii oikeusministeriön asetuksessa säädettyissä toimipaikoissa eri puolilla maata. Muutamassa piirissä hallintohenkilökunta toimii monipaikkaisesti kahdella tai kolmella paikkakunnalla. Tarkoituksena on, että toimipaikkoihin ei esityksen johdosta tehdä muutoksia, vaan valtakunnallisen viraston toimipaikat säilyisivät samoilla paikkakunnilla kuin ennen muutosta ja hallintotehtävät hoidettaisiin edelleen eri puolilla maata monipaikkaisesti. Tästä syystä siirtyvä henkilöstö voisi jatkaa entisillä työssäkäyntipaikkakunnillaan.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien johtajat on nimitetty määräaikaisesti enintään siihen saakka, kun uusi virasto aloittaa toimintansa. Tästä syystä oikeusapu- ja edunvalvontapiirin johtajat eivät siirry viraston keskushallintoon virkamieslain nojalla.

Vaikutukset oikeusministeriön henkilöstöön

Oikeusministeriöstä Oikeuspalveluvirastolle siirrettäviin tehtäviin on hankkeessa tehdyn arvion mukaan käytetty noin 11 henkilötyövuotta vastaava työmäärä. Työmäärä jakautuu useammalle kuin 11 henkilölle, koska siirtyvät tehtävät ovat useilla virkamiehillä vain osa heidän tehtävistään. Virastoon siirrettäisiin ne virat ja virkamiehet, joiden tehtävistä valtaosa siirtyy virastoon. Heidän tehtävänkuvansa tulisivat muuttumaan ja ne määriteltäisiin virastossa.

Uuteen virastoon siirtyviä tehtäviä hoidetaan yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osaston oikeus- turvapalvelut-yksikössä sekä hallinto- ja ohjausosastolla ja ministeriön esikunnassa. Muutos kohdistuisi pääosin oikeusturvapalvelut-yksikköön, jossa toimii yhteensä 14 vakinaisessa virkasuhteessa olevaa virkamiestä. Yksikön tehtäviin kuuluu oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä koskevien tehtävien lisäksi ulosottoon, konkurssiasiamiehen toimistoon, kuluttajariitalautakuntaan ja oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan sekä Suomen Asianajajaliittoon liittyviä tehtäviä. Ulosottotehtäviä hoitaa kaksi virkamiestä, joiden tehtävät jatkuisivat edelleen ministeriössä.

Hankkeen aikana selvitetään, mitkä virat siirtyisivät ja ketkä siirtyisivät uuteen virastoon.

Palkkausjärjestelmät

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilökunnan palkkauksesta on sovittu kahdessa tarkentavassa virkaehtosopimuksessa. Oikeusavustajien palkkauksesta on sovittu tarkentavassa virkaehtosopimuksessa oikeusavustajien palkkauksesta, 31.3.2021 (ns. O-sopimus) ja muiden oikeusapu- ja edunvalvontapiirien virkamiesten osalta oikeuslaitoksen yleistä sopimusalaa koskevassa tarkentavassa virkaehtosopimuksessa, 21.1.2021 (ns. Y-sopimus). Oikeusministeriön virkamiehiin sovelletaan oikeusministeriötä ja eräitä virastoja koskevaa tarkentavaa virkaehtosopimusta, 11.3.2021 (ns. M-sopimus).

Jos henkilön tehtävät muuttuvat saman palkkausjärjestelmän sisällä organisaatiouudistuksen vuoksi, tavoitteena on, että tehtävät säilyttävät vähintään saman vaatavuustason kuin niillä on ollut aiemmin.

Sopimuskaudelle 2020–2022 tehdyn valtion virka- ja työehtosopimuksen allekirjoittamispöytäkirjassa, 8.4.2020, on sovittu, että jos henkilö siirtyy lain nojalla uuteen virastoon eikä uudessa ja vanhassa virastossa ole samaa palkkausjärjestelmää, henkilöllä on oikeus vähintään 24 kuukauden ajan vähintään siihen kuukausipalkkaan, johon hänellä oli oikeus aiemmassa virastossa. Jos uusissa tehtävissä on sama tarkentava virkaehtosopimus kuin aiemmissa, tehtävän vaatavuusluokka arvioidaan saman sopimuksen mukaisesti kuin aiemminkin.

Tarkoituksena on, että oikeusministeriö ja henkilöstöjärjestöjä edustavat sopijaosapuolet neuvottelevat viraston perustamista koskevan hankkeen aikana uudessa virastossa sovellettavasta palkkausjärjestelmästä.

Nimittäminen virkoihin

Keskushallintoon tarvittavien virkojen määräksi on arvioitu 60 virkaa. Valtaosa keskushallinnon viroista täytettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä ja oikeusministeriöstä siirrettävistä virkamiehistä. Osa viroista olisi uusia.

Viraston pääjohtaja kuuluisi valtion ylimpään virkamiesjohtoon, minkä vuoksi hänet nimitettäisiin virkamieslain ja –asetuksen nojalla viiden vuoden määräajaksi. Hänet nimittäisi valtio-neuvosto avoimen haun kautta. Esityksessä ehdotetaan, että oikeusministeriö voisi perustaa pääjohtajan viran ja että se voitaisiin täyttää mahdollisimman pian lain vahvistamisen jälkeen. Virka sijoitettaisiin aluksi oikeusministeriöön ja siirtyisi sieltä viraston perustamisen yhteydessä virastoon.

Oikeusministeriö voisi perustaa myös muita virkoja, jotka ovat välttämättömiä viraston toiminnan käynnistämiseksi ja nimittää niihin virkamiehet. Nimitetyt virkamiehet voitaisiin ottaa ennen viraston toiminnan aloittamista oikeusministeriöön määräaikaiseen virkasuhteeseen valmistelevaan viraston toiminnan käynnistämistä.

Muilta osin keskushallinnon virkojen perustamisesta ja niiden nimikkeistä päättäisi pääjohtaja

4.2.6 Oikeus käyttää suomen ja ruotsin kieltä

Perustuslain mukaisesta oikeudesta käyttää suomea tai ruotsia säädetään kielilaisissa (423/2003). Valtion viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä. Viranomaisen velvollisuudet riippuvat kielilainsäädännössä siitä, onko viranomainen yksikielinen vai kaksikielinen. Kaksikielisen viranomaisen tulee muun muassa palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi sekä käyttää yhteydenotoissaan asiakkaan kieltä. Erilaiset säännökset koskevat lisäksi muun muassa asian käsittelykieltä. Lisäksi valtion viranomaisten henkilöstöltä vaadittavat kielitaitovaatimukset julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettussa laissa (424/2003) määräytyvät sen mukaan, onko kysymyksessä yksi- vai kaksikielinen viranomainen.

Kielilain mukaan kielellisen jaotuksen perusyksikkönä on kunta. Lain 6 §:ssä säädetään perusteista, joilla viranomaiset jakautuvat yksikielisiin ja kaksikielisiin viranomaisiin. Viranomaisen alueellisen yksikön tai muun alueellisen organisaation kielellinen asema määräytyy sen virka-alueen kielellisen aseman mukaan.

Esityksessä ehdotetaan, että Oikeuspalveluvirasto muodostuisi valtakunnallisesta keskushallinnosta ja alueellisista oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoista. Keskushallinnon henkilöstö sijoituisi monipaikkaisesti eri puolille maata ja sen palvelut kohdistuisivat koko maahan. Näin ollen viraston keskushallinto olisi kaksikielinen. Näiltä osin mahdollisuus asioida hallinto- ja tukipalveluihin liittyvissä kysymyksissä ruotsin kielellä laajenisi jossain määrin verrattuna nykytilanteeseen.

Viraston asiakaspalvelut tuotettaisiin alueellisissa oikeusaputoimistoissa ja edunvalvontatoimistoissa. Esityksessä ehdotetaan, että toimistojen alueista säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot olisivat siten kielilain 6 §:n 3 momentin tarkoittamia alueellisia yksiköitä, joiden kielellinen asema määräytyy sen alueella olevien kuntien perusteella. Jos alueella on ainoastaan yksikielisiä kuntia, toimisto olisi yksikielinen. Jos alueella on erikielisiä kuntia ja vähintään yksi kaksikielinen kunta, toimisto olisi kaksikielinen.

Laissa ei säädettäisi edelleenkaan rajoituksia siihen, minkä oikeusaputoimiston palveluja oikeusavun tai talous- ja velkaneuvonnan asiakkaan tulisi käyttää. Oikeusaputoimistojen asiakkailla olisi edelleen oikeus kääntyä minkä tahansa oikeusaputoimiston puoleen riippumatta heidän asuinkunnastaan. Siten esimerkiksi yksikielisen oikeusaputoimiston alueella asuva asiakas voisi kääntyä halutessaan kaksikielisen oikeusaputoimiston puoleen.

Edunvalvontatoimistojen asiakkaat määräytyvät tuomioistuimen tai holhousviranomaisen päätöksen perusteella. Esityksessä ehdotetaan, että edunvalvojan tehtävän hoitaisi se edunvalvontatoimisto, jonka alueella hänen kotikuntansa sijaitsee. Jos asiakkaan kielellisten oikeuksien toteuttamisen tai muun tärkeän edun vuoksi on tarpeen, edunvalvojan tehtävä olisi kuitenkin mahdollista hoitaa muussakin toimistossa. Esimerkiksi jos asiakkaan kotipaikka on yksikielisen edunvalvontatoimiston alueella, hänen edunvalvontapalvelunsa voitaisiin tarvittaessa antaa kaksikielisessä toimistossa. Tämä on mahdollista myös voimassa olevien säännösten mukaan.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen palveluita olisi edelleen mahdollista saada myös puhelin- ja etäpalveluna, jolloin asiakkaan ei välttämättä tarvitse matkustaa toisen alueen toimistoon, jos hän haluaa asioida muussa toimistossa kuin siinä, jonka alueella hänen kotikuntansa sijaitsee. Yksikielisissä toimistoissa olisi edelleen tarvittaessa myös mahdollisuus käyttää tulkkia.

Palveluja voitaisiin hankkia lisäksi ostopalveluna. Ostopalvelun tuottajien velvollisuuteen noudattaa kielilain säännöksiä sovelletaan kielilain 25 §:ää. Ostopalveluja on hankittu edunvalvonnassa noin 10 % :lle päämiehistä. Ostopalvelusopimuksissa huomioidaan kielellisten oikeuksien toteuttaminen kielilain mukaan. Esityksellä ei ole vaikutuksia ostopalveluntuottajien asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteuttamiseen.

Voimassa olevissa säännöksissä oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimialueista ei säädetä laissa tai asetuksessa. Oikeusministeriön asetuksella säädetään kuitenkin sekä oikeusaputoimistojen että edunvalvontatoimistojen nimistä ja toimipaikoista. Lisäksi yleisen edunvalvonnan osalta oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä kunnista, joiden alueella asuville päämiehille oikeusapu- ja edunvalvontapiiri on velvollinen järjestämään yleisen edunvalvonnan palvelut. Siitä, miten päämiehet jakautuvat piirien sisällä, määrätään piirien työjärjestyksessä.

Koska on tarkoituksenmukaista, että toimistojen kielellinen asema määräytyy alueellisesti, voimassa olevaa sääntelytasoa ei voida pitää riittävänä perustuslain 80 §:n ja 122 §:n valossa. Kielelliset oikeudet ovat perusoikeuksia, joita koskevista rajoista tulee säätää laissa. Laissa säädetyn valtuutuksen nojalla asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä. Perustuslain 122 § mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että toimistojen toimipaikkojen lisäksi toimistojen alueista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Vaikka toimialuerajoista ei ole voimassa olevia kuntakohtaisia säännöksiä, niiden toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella. Lisäksi edunvalvontatoimistojen alueet on määritelty työjärjestyksessä. Tästä syystä käytännössä on ollut selvää, että kaksikielisiä toimistoja ovat Helsingin, Itä-Uudenmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan, Kymenlaakson, Länsi-Uudenmaan sekä Varsinais-Suomen oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot.

Koska tarkoituksena on säilyttää oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toiminta ja toimipaikat entisellään, edellä mainitut kaksikieliset toimistot jatkaisivat edelleen kaksikielisinä toimistoina. Muut toimistot olisivat yksikielisiä.

Alueellisten toimistojen lisäksi oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden käytettävissä on myös valtakunnallisena palveluna chat-palvelu ja sähköinen asiointi. Molempia palveluja saa sekä suomen että ruotsin kielellä eikä niihin ehdoteta muutosta tässä yhteydessä.

Ruotsinkielisten asiakkaiden aseman turvaamiseksi on annettu julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain nojalla valtioneuvoston asetus valtion oikeusapu- ja

edunvalvontapiirien julkisilta oikeusavustajilta ja yleisiltä edunvalvojilta vaadittavasta kielitaidosta (829/2016). Asetuksessa on säädetty pääsäännöstä poiketen sellaisten julkisen oikeusavustajan ja yleisen edunvalvojan virkojen määristä, joissa edellytyksenä on erinomainen ruotsin kielen taito. Säännös koskee Etelä-Suomen, Lounais-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä. Virat on sijoitettu edellä mainituissa piireissä sijaitseviin toimistoihin, joiden alueella on kaksikielisiä kuntia.

Muutoksen yhteydessä yllä mainituista erityisistä kielitaitovaatimuksista on tarkoitettu edelleen säätää valtioneuvoston asetuksella. Asetus olisi toimistokohtainen ja asetukseen sisällytettäisiin myös säännökset talous- ja velkaneuvonnan henkilöstön erinomaisesta ruotsin kielen taidosta. Muutoksen jälkeen asiakkaiden mahdollisuudet saada talous- ja velkaneuvonnan palveluja äidinkielellään paranisivat.

Ahvenanmaata koskevat erityiset kielisäännökset ovat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 6 luvussa sekä valtioneuvoston asetuksessa (1218/2007) Ahvenanmaan maakunnassa valtion palveluksessa olevilta vaadittavasta kielitaidosta. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston osalta kielellisiin oikeuksiin ei aiheutuisi muutoksia esityksen johdosta.

4.2.7 Oikeus käyttää saamen kieltä

Esitykseen sisältyy saamen kielilain (1086/2003) muutos, jolla kielilain soveltamisala laajennettaisiin koskemaan valtakunnallista Oikeuspalveluvirastoa.

Saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla saamen kielilakia sovelletaan muun muassa valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaisiin, jonka alueella Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kunnat sijaitsevat. Lainkohdan nojalla laki tulee sovellettavaksi voimassa olevien säännösten mukaan Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä saamelaisten asioissa jossain piiriin kuuluvassa oikeusaputoimistossa tai edunvalvontatoimistossa tai piirin hallintoasioita hoitavan henkilökunnan kanssa.

Esityksessä ehdotetaan, että nykyiset oikeusapu- ja edunvalvontapiirit lakkaavat ja niiden tehtävät siirtyvät perustettavalle valtakunnalliselle virastolle, jolla on hallinnollisissa asioissa valtakunnallinen toimivalta. Koska Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri lakkaisi eikä perustettava virasto lukeutuisi valtion alue- tai paikallishallinnon viranomaisten piiriin, uusi virasto ei kuuluisi saamen kielilain soveltamisalaan ja sen vuoksi saamelaisten oikeudet heikkenisivät. Tästä syystä ehdotetaan, että saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 7 kohtaan lisätään uutena virastona Oikeuspalveluvirasto.

Esityksen vaikutuksia saamenkieliseen väestöön kuvataan tarkemmin säännöskohtaisissa perusteluissa kohdassa 7.2.

4.2.8 Vaikutukset tiedonhallintaan

Oikeusministeriössä on laadittu julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 8 § 2 momentissa tarkoitettu tiedonhallintaa koskeva arviointi muutoksen vaikutuksista.

Voimassa olevien säännösten mukaan tiedonhallintayksikköinä toimivat kuusi oikeusapu- ja edunvalvontapiiriä sekä keskushallintotehtävien osalta oikeusministeriö. Tiedonhallintayksikkönä toimisi ehdotettavan lain voimaantulon jälkeen uusi virasto, jolle tiedonhallintaa koskevat velvollisuudet siirtyisivät. Virasto vastaisi muun muassa tiedonhallintamallin ja asiakirjajulkisuuskuvauksen laatimisesta.

Oikeusaputoimistoissa oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan henkilöstöllä sekä edunvalvontatoimistoissa edunvalvontahenkilöstöllä on käytössä asiakasjärjestelmät, joiden omistajuudesta huolehtii oikeusministeriö. Järjestelmien omistajuus siirtyisi perustettavalle virastolle. Järjestelmien käyttöoikeudet eivät muuttuisi, vaan ne säilyisivät oikeusaputoimistoilla ja edunvalvontatoimistoilla. Piirien tuki- ja hallintohenkilöstöllä ei ole niihin käyttöoikeutta eikä sitä ehdoteta myöskään Oikeuspalveluviraston keskushallinnon henkilöstölle.

Nykyisten piirien tuki- ja hallintotehtävät siirtyisivät uudelle virastolle ja piirien näitä tehtäviä koskevat tietoaineistot yhdistettäisiin muutoksen johdosta. Tuki- ja hallintopalveluissa tarvittavaa aineistoa tullaan käsittelemään oikeusministeriön hallinnonalalle valmisteilla olevassa Hilda-järjestelmässä, jonka on arvioitu tulevan viraston käyttöön sen ensimmäisen toimintavuoden aikana. Ennen Hildan käyttöönottoa, tulee uuden viraston hallinnollisten asioiden hoitamista varten luoda väliaikainen toimintatapa. Hilda-järjestelmän käyttöönottamisen yhteydessä siitä tehdään erillinen tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi. Virastosta on tarkoitettu muodostaa itsenäinen kirjanpitoyksikkö. Kirjanpitoyksikköön liittyviä tehtäviä hoidetaan voimassa olevien säännösten mukaisesti oikeusministeriössä ja siihen liittyvät tiedonsaantioikeudet siirtyisivät kirjanpitoyksikön tehtäviä hoitaville keskushallinnon virkamiehille.

Esityksen siirtymäsäännöksissä ehdotetaan, että oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä tai oikeusministeriössä keskushallintoviranomaisen tehtäviä koskevissa asioissa vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset sekä niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyisivät lain voimaan tullessa Oikeuspalveluvirastolle. Uusi virasto soveltaisi niiden julkisuuteen ja salassapitoon viranomaistoiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Muutoksella ei olisi vaikutusta oikeusaputoimistoissa ja edunvalvontatoimistoissa substanssilakien perusteella käsiteltävien asioiden julkisuuteen ja salassapitoon.

Tiesuojalainsäädännössä tarkoitettuna rekisterinpitäjänä toimisi perustettava virasto valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirien sijasta. Virastolla olisi yksi tietosuojavastaava. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit toimivat arkistonmuodostajina ja niillä on omat arkistonmuodostamissuunnitelmansa, jotka ovat sisällöllisesti samanlaiset. Arkistonmuodostajana toimisi uusi virasto, joka vastaisi muun muassa arkistonmuodostussuunnitelman laatimisesta.

Voimassa olevassa oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa, talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa sekä oikeusapulaisissa säädetään oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen oikeudesta saada tietoja viranomaisilta ja muilta yhteisöiltä. Nämä säännökset esitetään kumottaviksi, koska voimassa niihin sisältyy oikeusohjeita muun muassa teknisen käytöyhteyden välityksellä saatavista tiedoista, joista säädetään voimassaolevassa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa. Tiedonsaantia koskeviin säännöksiin esitetään myös selvyden vuoksi muita pieniä muutoksia.

Koska esityksen johdosta ei ole tarpeen tehdä merkittäviä tietojärjestelmämuutoksia, tiedonhallinnan muutoksen johdosta ei aiheudu merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Teknisistä käyttövaltuushallinnan muutoksista aiheutuvien kustannusten arvioidaan olevan noin 10 000 euroa. Asianhallintajärjestelmä Hildan käyttöönotosta aiheutuvat merkittävät kustannukset, jotka aiheutuvat riippumatta tästä esityksestä. Kustannukset on huomioitu jo aiemmin kehys- ja talousarvioprosessissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Keskushallintovirasto

Oikeusministeriön tehtäviä voitaisiin selkiinnyttää vaihtoehtoisesti siten, että keskushallintoviranomaisen tehtäviä varten perustettaisiin erillinen keskushallintovirasto. Tässä vaihtoehdossa nykyiset oikeusapu- ja edunvalvontapiirit säilyisivät ja keskushallintovirasto hoitaisi oikeusministeriössä hoidetut keskushallintoviranomaisen tehtävät ja vastaisi muun muassa oikeusapu- ja edunvalvontapiirien tulohajauksesta. Tätä mallia on käytetty oikeushallinnossa syyttäjä- ja ulosottotoimissa. Niille on ensin perustettu keskushallintovirasto, jolle on siirretty oikeusministeriössä aiemmin hoidetut keskushallintoviranomaisen tehtävät. Myöhemmässä vaiheessa on katsottu aiheelliseksi siirtyä yksiportaiseen organisaatioon ja perustettu valtakunnallinen Ulosottolaitos ja Syyttäjälaitos.

Keskusvirastomallissa saataisiin selkeytettyä oikeusministeriön tehtäviä. Mallin heikkoutena olisi kuitenkin, että oikeusapu- ja edunvalvontapiirien kehittämiseen liittyviä parannuksia ei olisi mahdollista toteuttaa. Lisäksi hallintoon tulisi uusi virasto, jolloin hallinto muodostuisi nykyistä raskaammaksi. Malli ei vastaisi myöskään valtion hallinnon kehittämissuunnitelmia. Se myös todennäköisesti lisäisi valtiolle aiheutuvia kustannuksia enemmän kuin tässä esityksessä ehdotettu etenemistapa.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien yhteistyön kehittäminen

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien kehittämiseen liittyviin ongelmiin on pyritty löytämään ratkaisuja nykyisillä ilman uuden viraston perustamista. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit ovat sopineet eräiden yhteisten hallinto- ja tukitehtävien jakamisesta siten, että piirit erikoistuvat eri tehtäviin. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi toimitila-asiat, tietosuojavastaavan tehtävät ja työajanhallintaan liittyvät tehtävät. Lisäksi on pyritty yhteisillä hankkeilla luomaan yhtenäisiä käytäntöjä esimerkiksi henkilöstöasioissa. Nämä toimintamallit eivät kuitenkaan ole osoittautuneet riittäviksi ja yhteisten päätösten tekeminen on osoittautunut käytännössä työlääksi ja aikaa vieväksi.

Johtokunta

Yhtenä organisaatoratkaisun osana voisi olla viraston toimintaa ohjaava tai keskeisiä ratkaisuja tekevä johtokunta. Selvityshenkilö Juhani Jokinen on arvioinut tätä vaihtoehtoa selvityksensä loppuraportissa (Oikeusapu- ja edunvalvontavirasto –selvitys perustamisesta. Selvityksiä ja ohjeita 2020:19). Johtokuntaratkaisuun on päädytty esimerkiksi Tuomioistuinvirastossa. Jokinen ei kuitenkaan pitänyt tätä vaihtoehtoa tarkoituksenmukaisena johtuen ydintoimintojen eroista. Myöskään hallinnolliset tehtävät, toiminnan tuki tai tulohajaus eivät tarvitse sellaista.

Oikeusapupäätösten tekeminen

Selvityshenkilö on raportissaan harkinnut myös, vaatisiko oikeusapupäätösten tekeminen uudistuksia mahdollisen organisaatiouudistuksen yhteydessä. Selvityshenkilö katsoi, että aikaisemmin tehdyissä selvityksissä on asiaa koskevia hyviä uudistusehdotuksia. Yksi tällainen ehdotus on oikeusapupäätösten keskittäminen. Selvityshenkilö ei esitä tässä yhteydessä tehtäväksi muutoksia oikeusapupäätösten tekemiseen. Hän kuitenkin katsoo, että päätösten tekeminen voitaisiin tulevaisuudessa automatisoida tietoteknisin menetelmin. Tämä olisi pidemmän aikavälin hanke ja se edellyttäisi oikeusavun myöntämisen edellytysten uudelleen arviointia.

Oikeusavun tulorajoja on selvitetty 29.10.2021 julkaistussa VN TEAS-selvityksessä (Selvitys julkisen oikeusavun tulorajojen vaikutuksista. VN TEAS 2021:58). Selvityksessä arvioitiin alustavasti oikeusavun taloudellisten edellytysten yksinkertaistamista siten, että tiedot päätöksen tekoon olisi mahdollista saada sähköisesti muun muassa tulorekisteristä. Jatkotyö vaatii kuitenkin perusteellista selvitystä ja säädosmuutoksia eikä oikeusapupäätösten tekemiseen ehdoteta muutoksia tässä esityksessä.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan liittäminen perustettavaan virastoon.

Oikeusministeriön oikeusapu- ja edunvalvontavirastoa koskevan toimeksiannon mukaan selvitysmiehen tuli selvittää myös sitä, tulisiko oikeudenkäyntiavustajalautakunta liittää viraston yhteyteen. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta säädetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011). Lautakunta toimii oikeusministeriön yhteydessä ja samoissa tiloissa oikeusministeriön kanssa. Oikeusministeriö myös tulosoittaa lautakuntaa.

Selvityshenkilön raportissa todetaan, että oikeudenkäyntiavustajalautakunnan oman kannan mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa ei tulisi liittää perustettavan viraston yhteyteen. Näkemystä perusteltiin muun muassa sillä, että viraston ja lautakunnan tehtävät poikkeavat toisistaan. Virasto olisi palveluja tuottava viranomainen ja lautakunta sen sijaan valvontaviranomainen. Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ja julkisen oikeusavun välillä voidaan nähdä kilpailuasetelma eikä sen vuoksi lautakunnan luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvaa valvontaa ole perusteltua sijoittaa julkisesta oikeusavusta vastaavaan virastoon. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan riippumattomuuteen voisi kohdistua epäilyjä tällaisessa asetelmassa. Selvityshenkilö piti lautakunnan esittämiä näkökohtia perusteltuina.

Selvitysmies esitti, että oikeudenkäyntiavustajalautakunnan keskushallintoviranomaisen tehtävät olisi tarkoituksenmukaisempaa hoitaa mahdollisesti perustettavassa oikeushallintovirastossa. Tätä mallia on selvitetty tarkemmin vuonna 2019 ja vuonna 2021 valmistuneissa selvityksissä (Oikeushallintovirastoseselvitys, Selvityksiä ja ohjeita 2019:11; Selvitys oikeusministeriön hallinnonalalla toimivien erityisviranomaisten tuki- ja hallintotehtävien uudelleen järjestämisestä, Selvityksiä ja ohjeita 2020:21). Selvitysten pohjalta on käynnistetty hanke, jonka tavoitteena on Oikeushallinnon erityisviranomaiset –viraston perustaminen. Hankkeeseen sisältyy selvityshenkilön ehdotuksen mukaisesti oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Hanketta valmistellaan oikeusministeriössä samassa kokonaisuudessa valtakunnallisen oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamista koskevan hankkeen kanssa. Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa [valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella OM051:00/2021](https://valtioneuvosto.fi/hankkeet/tunnus/OM051:00/2021).

Kuluttajariitalautakunnan asema

Oikeusapu- ja edunvalvontaviraston perustamista arvioivan selvityshenkilön tuli arvioida lisäksi kuluttajariitalautakunnan asemaa. Kuluttajariitalautakunnasta säädetään kuluttajariitalautakunnasta annetussa laissa (8/2007).

Kuluttajariitalautakunnan ohjaukseen liittyvät tehtävät hoidetaan oikeusministeriössä yksityis-oikeus- ja oikeudenhoito-osaston oikeusturvapalvelut-yksikössä. Osa lautakunnan tuki- ja hallintotehtävistä hoidetaan Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä.

Selvityshenkilön käsityksen mukaan kuluttajariitalautakunnan hallintotehtävien hoitamista perustettavassa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa puoltaisi ainakin Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirin henkilöstön kokemus näiden tehtävien hoitamisesta. Selvityshenki-

lön käsityksen mukaan lautakunnan luonne riippumattomana kuluttajariitojen ratkaisijana puoltaisi kuitenkin hallintoasioiden hoitamista oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa koskevassa kappaleessa kuvatussa oikeushallintovirastossa, joka olisi erikoistunut riippumattomien viranomaisten hallinto- ja tukitehtävien hoitamiseen.

Kuluttajariitalautakunnan keskushallintoviranomaisen tehtävät sisältyvät niin ikään edellä kuvattuun oikeushallinnon erityisviranomaiset-virastohankkeeseen. Hanketta koskeva valmisteluaineisto on julkisessa palvelussa osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella [OM051:00/2021](https://www.oma.fi/OM051:00/2021).

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki Oikeuspalveluvirastosta

1 luku Oikeuspalveluviraston tehtävät ja organisaatio

1 §. Oikeuspalveluvirasto. Pykälässä säädettäisiin Oikeuspalveluviraston asemasta valtion hallinnossa ja sen toimialasta. Viraston toiminnan tarkoituksena on julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen. Virasto toimisi oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena olisi koko maa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Oikeuspalveluvirasto muodostuu keskushallinnosta sekä oikeusaputoimistoista ja edunvalvontatoimistoista. Toimistojen osalta rakenne olisi sama kuin voimassa olevissa säännöksissä. Laissa säädettäisiin lisäksi erikseen keskushallinnosta.

2 § Oikeuspalveluviraston tehtävät. Pykälässä säädettäisiin Oikeuspalveluviraston tehtävistä. Tehtävät siirtyvät valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireiltä. Vastaava säännös oikeusavun ja yleisen edunvalvonnan osalta on kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 1 §:n 2 momentissa. Talous- ja velkaneuvonnan osalta vastaava säännös on talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavassa 2 §:n 2 momentissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viraston muista tehtävistä. Virasto huolehtisi talousosaamisen kehittämistehtävästä. Kysymyksessä on uusi tehtävä, johon on osoitettu valtion talousarviossa oikeusministeriölle määräraha vuodelle 2022. Kehittämistehtävä siirtyisi viraston perustamisen yhteydessä ministeriöltä virastolle. Tehtävä perustuu Suomen Pankin laatimaan ehdotukseen kansallisesta talousosaamisen strategiasta ja sitä koskevaan oikeusministeriön päätökseen. Talousosaamiseen liittyviä tehtäviä on tarkoitus hoitaa osittain myös oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä, joista tehtävät niin ikään siirtyisivät perustettavalle virastolle. Lisäksi virastolla voi olla oikeusministeriön kanssa sovittavia muita tehtäviä. 3 §. Palvelujen tuottaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin palvelun tuottamistavoista. Asiallisesti saman sisältöiset säännökset ovat kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 1 §:n 1 momentissa ja talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavassa 2 §:n 3 momentissa. Palveluja tuottaisivat edelleen oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot sekä Ahvenanmaalla oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Toimistojen lisäksi palveluja voisivat tuottaa myös muut palveluntuottajat. Palvelujen hankkimisesta muilta palveluntuottajilta säädettäisiin lain 5 luvussa.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä ja nimitystä sekä viraston toimipaikoista säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Säädöstaso toimistojen ja toimipaikkojen osalta säilyisi samana kuin kumottavassa valtioneuvoston oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa. Vastaava säännös on oikeusapu- ja edunvalvontapiirien osalta kumottavan lain 1 §:n 4 momentissa. Säännös vastaisi myös valtioneuvoston palveluiden saatavuudesta annetun lain (728/2021) 5 §:n toimivaltaa koskevaa säännöstä, jonka mukaan yksiköiden ja toimintojen sijoittamisesta päättää se ministeriö, jonka toimialaan viranomaisen kuuluu.

Momentin mukaan myös oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen alueista säädettäisiin voimassa olevista säännöksistä poiketen oikeusministeriön asetuksella. Toimistojen kuntakohtaisista alueista ei ole voimassa olevia säännöksiä lukuun ottamatta toimistojen toimipaikkoja. Edunvalvontatoimistojen alueista on lisäksi määräyksiä oikeusapu- ja edunvalvontapiirien työjärjestyksessä. Esityksessä ehdotetaan, että kuntakohtaisista alueista säädettäisiin toimistojen kielellisen aseman selkeyden vuoksi. Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot olisivat selkeästi kielilain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja alueellisia yksiköitä, ja ne olisivat kielilain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuja yksikielisiä tai kaksikielisiä viranomaisia riippuen siitä, onko niiden alueella pelkästään yksikielisiä kuntia vai kuuluuko alueeseen erikielisiä kuntia tai vähintään yksi kaksikielinen kunta. Koska laissa tai muussa säännöksissä ei ole rajattu oikeusaputoimistojen asiakkaiden oikeutta valita haluamaansa toimistoa, muutos ei aiheuttaisi rajoituksia asiakkaille, vaan he voivat edelleen valita oikeusaputoimiston riippumatta esimerkiksi asuin-kunnastaan. Edunvalvontatoimistojen asiakkaat määrätään tuomioistuimen tai holhousviranomaisen päätöksellä eivätkä asiakkaat voi vapaasti valita palvelun tuottajaa. Edunvalvojan määräämisestä säädettäisiin lain 22 §:ssä.

4 §. Johtaminen. Pykälässä säädettäisiin Oikeuspalveluviraston johtamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan virastoa johtaisi pääjohtaja. Pääjohtajan nimittäisi valtioneuvosto. Pääjohtaja olisi välittömästi ministeriön alaisen viraston päällikkö ja siten virkamiesasetuksen 28 §:n 2 momentissa tarkoitettu virkamies. Pääjohtajan toimikausi olisi valtioneuvoston virkamieslain 9 a §:n mukaisesti viisi vuotta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimistojen johtamisesta. Oikeusaputoimistoja johtaa johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja. Asiallisesti vastaava säännös on kumottavan valtioneuvoston oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 3 §:ssä.

5 § Asioiden ratkaisuvallta. Pykälässä säädettäisiin viraston pääjohtajan toimivallasta. Hän nimittäisi viraston henkilökunnan ja ratkaisisi muut virastolle kuuluvat asiat, ellei ole toisin säädetty. Hän voisi määrätä pääjohtajan ratkaisuvalltaan kuuluvan asian muun virkamiehen ratkaistavaksi viraston työjärjestyksessä.

6 §. Työjärjestys. Pykälässä säädettäisiin, että pääjohtaja antaa viraston työjärjestyksen, jossa määrättäisiin ainakin viraston organisaatiosta, asioiden valmistelusta ja ratkaisemisesta sekä hallinnon, toimintojen ja työskentelyn järjestämisestä. Työjärjestyksessä määrättäisiin esimerkiksi johtavan yleisen edunvalvojan ja johtavan julkisen oikeusavustajan tehtävistä ja sijaisuuksista sekä tulojen ja menojen hyväksymisestä. Lisäksi työjärjestyksellä voitaisiin määrätä muun muassa toimipaikkojen aukioloajoista, asioiden ratkaisemisesta esittelystä sekä kanteluiden käsittelystä ja ratkaisemisesta.

7 §. *Oikeuspalveluviraston ohjaus.* Pykälän mukaan viraston yleinen ohjaus ja valvonta kuuluisivat oikeusministeriölle. Vastaava säännös on kumottavassa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 6 §:ssä sekä talous ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavassa 2 §:n 1 momentissa.

8 §. *Keskushallinnon tehtävät.* Keskushallinnon tehtävänä olisi huolehtia viraston kehittamisestä, hallinnosta ja tukipalveluista. Keskushallinto huolehtisi viraston palvelujen kehittamisestä oikeusministeriön kanssa sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi se huolehtisi oikeusministeriölle kuuluneista keskushallintotehtävistä kuten kirjanpitoyksikölle kuuluvasta taloushallinnosta, viraston käytössä olevien tietojärjestelmien kehittämisestä ja ylläpitämisestä, toimitila-asioista ja toimitilasideonnaisten palvelujen järjestämisestä siltä osin kuin toimivalta ei kuulu oikeusministeriölle, viraston henkilökunnan osaamisen kehittämisestä, sisäisestä ja ulkoisesta viestinnästä, sisäisestä valvonnasta ja raporttien kehittämisestä sekä osallistuisi kansainväliseen yhteistyöhön.

9 §. *Oikeuspalveluviraston virat.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että keskushallinnossa on pääjohtaja ja hänen lisäksi muuta henkilökuntaa. Keskushallinnon muista viroista ei ole tarvetta säätää laissa, vaan keskushallinnosta tarvittavista muista viroista päättäisi pääjohtaja. Virkojen perustamista ja muusta virkajärjestelytoimivallasta säädetään valtion virkamiesasetuksessa (971/1994). Virkajärjestelytoimivaltaa koskevia säännöksiä on kuvattu kappaleessa 2.1. Nykytila ja kappaleessa 4.2.4. Vaikutukset viranomaisten toimintaan Oikeuspalveluvirastoa koskevassa kohdassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoissa olevista viroista. Säännös vastaisi oikeusavun ja edunvalvonnan osalta kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontavirastosta annetun lain 3 §:ää ja talous- ja velkaneuvonnan osalta talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 2 §:n 4 momenttia.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen henkilöstön kelpoisuusehdoista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Voimassaolevien säännösten mukaan kelpoisuusehdoista säädetään laissa. Julkisten oikeusavustajien ja yleisten edunvalvojien kelpoisuusvaatimuksista säädetään kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 7 ja 15 §:ssä. Talous- ja velkaneuvojen kelpoisuusehdoista säädetään talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 4 §:n 1 momentissa. Oikeuskansleri on lausunnossaan (OKV/22/20/2015) katsonut, että lain tasoista sääntelyä edellyttäisivät vain ne virat, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittävimpiä tai johon liittyvät tehtävät sisältävät erityisen merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tästä syystä säännöstasoksi ehdotetaan lain sijasta valtioneuvoston asetusta.

Pääjohtajan virkaan sovellettaisiin virkamieslain 7 §:n 1 momentin 4 kohdassa ja 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja kelpoisuusvaatimuksia. Niiden mukaisesti pääjohtajan kelpoisuusvaatimuksena olisi yleisten kelpoisuusehtojen lisäksi Suomen kansalaisuus ja ylempi korkeakoulututkinto, tehtävän edellyttämä monipuolinen kokemus, käytännössä osoitettu johtamistaito ja johtamiskokemus.

2 luku **Julkinen oikeusapu**

10 § *Julkisen oikeusavustajan valvonta.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 8 §:ää.

11 §. *Julkisen oikeusavustajan muu toiminta.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 9 §:ää.

12 §. *Muut kuin oikeusapulaissa tarkoitetut asiakkaat.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 10 §:ää

13 § *Julkisen oikeusavustajan esteellisyys.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 11 §:ää.

14 § *Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 12 §:ää.

15 § *Oikeusavustajan ratkaisuvallta.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 13 §:ää.

16 § *Virka-apu ulkomaisille viranomaisille.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 5 §:n 2 momenttia.

3 luku **Talous- ja velkaneuvonta**

17 §. *Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen.* Säännös vastaa talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 7 §:ää.

18 §. *Tietojensaantioikeus.* Säännös vastaa talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 8 §:ää lukuun ottamatta 1 momentin 2. ja 3. virkettä. Voimassa olevan momentin 2. virke koskee oikeutta tietojensaantiin teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Virke on tarpeeton, koska vastaava oikeus sisältyy jo julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettuun lakiin (906/2019). Voimassa olevan momentin 3. virkkeessä säädetään siitä, että tietojensaantioikeudesta tulee kertoa etukäteen asiakkaalle. Informointivointivelvollisuus sisältyy voimassa oleviin tietosuojasäännöksiin, mistä syystä asiasta ei ole tarpeen säätää erityislaissa.

19 §. *Esteellisyys.* Pykälä vastaa talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 9 §:ää.

20 §. *Oikeusavustajan oikeus hoitaa talous- ja velkaneuvojan tehtäviä.* Pykälä vastaa talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 4 §:n 2 momenttia.

4 luku **Yleinen edunvalvonta**

21 § *Yleinen edunvalvoja.* Säännös vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 15 §:n 2 momenttia.

22 §. *Yleisen edunvalvojan määrääminen tehtävään.* Yleisen edunvalvojan määräämisestä tehtävään säädetään kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 16 §:ssä.

Pykälään ehdotetaan organisaatiomuutoksesta johtuvia muutoksia. Lisäksi ehdotetaan, että edunvalvontatoimiston määräytymisestä säädettäisiin asetuksella edellä 3 §:n 2 momentin perusteluissa esitetyn toimiston kielellisen aseman määrittelyn vuoksi.

Voimassa olevien säännösten mukaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirit vastaavat oikeusministeriön asetuksessa säädettyjen kuntien asukkaiden edunvalvontapalveluiden järjestämisestä. Edunvalvoja n tehtävät Päämiehet jaetaan piirien sisällä edunvalvontatoimistojen ja palveluntuottajien kesken sen mukaan kuin työjärjestyksessä määrätään. Määräykset edunvalvojan tehtävään annetaan piirin yleiselle edunvalvojalle ja edunvalvojan määräykset toimitetaan piirin työjärjestyksessä määräytyille edunvalvontatoimistoille tai muille palveluntuottajille.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että määräys edunvalvojan tehtävään annetaan Oikeuspalveluviraston yleiselle edunvalvojalle. Koska virasto toimisi koko maassa, tuomioistuimen tai holhousviranomaisen ei tarvitsisi määräyksessään enää eritellä, minkä alueen yleiselle edunvalvojalle määräys annetaan. Tuomioistuimen tai holhousviranomaisen tulisi edelleen toimittaa määräys edunvalvontatoimistolle tai muulle palveluntuottajalle. Näiltä osin menettely vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Uudessa menettelyssä kuitenkin edunvalvontatoimisto, johon määräys toimitetaan, määräytyisi oikeusministeriön asetuksen perusteella siten, että määräys toimitetaan siihen toimistoon, jonka alueella päämiehen kotikunta sijaitsee. Voimassa olevien säännösten mukaan määräys toimitetaan piirin työjärjestyksessä määrättyyn toimistoon ja muulle palvelun tuottajalle.

Määräys toimitettaisiin vaihtoehtoisesti muulle palvelun tuottajalle, jos Oikeuspalveluvirasto on hankkinut palveluja 5 luvussa tarkoitettuna ostopalveluna. Oikeuspalveluviraston tulisi ilmoittaa määräyksen antajalle eli holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle palvelujen hankkimisesta muulta palveluntuottajalta, jotta ne voivat toimittaa määräyksen oikealle palvelun tuottajalle. Tieto on tarpeen toimittaa taulukkomuodossa tai muuten yksiselitteisesti ja selkeästi, jotta päätöksen lähettäminen palvelun tuottajalle olisi yksinkertaista. Voimassa olevien säännösten mukaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirien on tullut toimittaa vastaava tieto työjärjestyksessään.

Jos päämiehellä ei ole kotikuntaa Suomessa, määräys toimitettaisiin oikeusministeriön asetuksessa säädettävään edunvalvontatoimistoon.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä siinä tapauksessa, että edunvalvontatoimiston tai muun palveluntuottajan kaikki edunvalvojat ovat esteellisiä tai ostopalveluntuottaja havaitsee, että edunvalvojan tehtävää koskeva määräys on selvästi vastoin sopimusta. Edellä mainituissa tapauksissa edunvalvontatoimisto siirtäisi edunvalvojan tehtävän oikeusministeriön asetuksella säädettävään toiseen toimistoon. Muu palvelun tuottaja siirtäisi tehtävän siihen edunvalvontatoimistoon, jonka alueella päämiehen kotikunta sijaitsee. Edunvalvojan tehtävän siirrosta oikeusapu- ja edunvalvontapiirien sisällä vastaavissa tilanteissa on voimassa olevien säännösten mukaan määrätty piirien työjärjestyksissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin poikkeus 2 ja 3 momentissa tarkoitettuun edunvalvontatoimistoon. Tämä koskisi niitä tilanteita, joissa päämiehen asuinpaikan, esimerkiksi palveluasuminen, taikka kielellisten oikeuksien tai muun tärkeän edun vuoksi on tarpeen, että edunvalvojan tehtävä hoidetaan muualla kuin siinä toimistossa, jossa päämiehen kotikunta sijaitsee. Tällöin olisi mahdollista, että esimerkiksi suomenkielisen edunvalvontatoimiston alueella asuvan ruotsinkielisen päämiehen edunvalvonta siirrettäisiin kaksikieliseen toimistoon. Jouston mahdollisuus on sisältynyt myös voimassa oleviin säännöksiin. Siirtäminen edellyttäisi päämiehen kuulemista holhoustoimilain mukaisesti. Lisäksi tehtävän siirtäminen edellyttäisi edunvalvontatoimistojen yhteistyötä. Tarkemmasta menettelystä siirtotilanteissa saattaa olla tarve määrätä Oikeuspalveluviraston työjärjestyksessä.

Pykälän 4 momentti vastaa kumottavan lain 16 §:n 4 ja 5 momenttia. Palvelun tuottajalla tarkoitetaan sekä edunvalvontatoimistoja että luvussa 5 tarkoitettuja muita palveluntuottajia.

Pykälän 5 momentti vastaa kumottavan lain 16 §:n 5 momenttia. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan, että velvollisuudesta kuulla ostopalveluntuottajaa luovuttaisiin. Kuulemisvelvollisuudesta on säädetty, jotta ostopalveluntuottajalla olisi mahdollisuus kieltäytyä mahdollisesta ostopalvelusopimuksen vastaisesta edunvalvojan tehtävästä ennen päätöksen tekoa. Ostopalveluntuottajille tehdyn kyselyn perusteella tilanteet, joissa ostopalvelun tuottajalla on ollut tarve kieltäytyä

edunvalvojan tehtävästä, ovat olleet erittäin harvinaisia. Lisäksi muutos nopeuttaisi edunvalvojan määräämismenettelyä, kun yhdestä valmisteluvaiheesta voitaisiin luopua. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että kuulemisesta luovutaan. Muutoksella ei ole vaikutusta ostopalveluntuottajan oikeuteen olla ottamatta vastaan edunvalvojan tehtävää, jos sen vastaanottaminen olisi selvästi vastoin palvelun tuottamisesta tehtyä sopimusta. Tästä olisi säännös lain 27 §:n 2 momentissa. Jos ostopalveluntuottajalle ohjautuisi virheellisesti edunvalvojan tehtävä, jonka vastaanottaminen olisi selvästi vastoin sopimusta, palvelun tuottaja siirtäisi sen 2 momentissa tarkoitetulla tavalla siihen edunvalvontatoimistoon, jonka alueella päämiehellä on kotikunta.

Pykälän 6 momentti vastaa kumottavan lain 16 §:n 6 momenttia.

23 §. Yleisen edunvalvojan esteellisyys. Pykälä vastaa kumottavan oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 17 §:ää.

24 § Oikeus palkkioon. Pykälä vastaa kumottavan oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 18 :ää.

25 §. Tietojensaantioikeus. Pykälässä säädettäisiin, että yleisen edunvalvojan ja häntä avustavan henkilökunnan oikeuteen saada päämiestä koskevia tietoja sovelletaan sitä, mitä edunvalvojasta säädetään holhoustoimilain 89 §:n 1 momentissa. Yleistä edunvalvojaa avustavan henkilökunnan tietojensaantioikeudesta ei ole aiempaa sääntelyä. Koska avustavan henkilökunnan tehtävät edellyttävät päämiestä koskevien tietojen käsittelyä, asiasta on selvyyden vuoksi tarpeen säätää. Holhoustoimilain säännöksen mukaan edunvalvojalla on tehtäviinsä kuuluvissa asioissa oikeus saada ne tiedot, joihin päämiehellä olisi itsellään oikeus, jollei erikseen toisin säädetä.

Kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 19 §:ssä säädetään edunvalvontatoimistojen oikeudesta saada tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla Verohallinnosta ja Kelalta. Nyt esitettävässä laissa teknisen käyttöyhteyden mahdollisuudesta ei ole tarpeen säätää, koska tietojen saamisesta teknistä rajapintaa tai sähköistä katseluyhteyttä käyttäen säädetään julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa.

5 luku **Palvelujen hankkiminen muulta palveluntuottajalta**

26 § Sopimus palvelujen tuottamisesta. Pykälässä säädetään ostopalvelujen hankkimisesta. Pykälä vastaa oikeusavun ja edunvalvonnan osalta kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 4 §:n 1 – 3 momenttia ja talous- ja velkaneuvonnan osalta talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 5 §:ää. Pykälän 1 momentista ehdotetaan kuitenkin poistettavaksi säännös velvollisuudesta neuvotella asiasta oikeusministeriön kanssa. Säännös on tarpeeton, koska Oikeuspalveluvirasto toimii samalla itse myös keskushallintoviranomaisena ja asiasta voidaan tarvittaessa joka tapauksessa sopia oikeusministeriön ja viraston tulossopimuksen yhteydessä. Lisäksi 1 momenttiin lisättäisiin uusi informatiivinen säännös vahingonkorvauslain (412/1974) soveltamisesta vahingonkorvausvelvollisuuteen.

Ostopalveluja koskevat säännökset ovat saman sisältöiset kuin valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa. Lain eduskuntakäsittelyn aikana vuonna 2016 perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa ostopalvelujen hankkimista koskeviin säännöksiin koskien oikeusapua- ja edunvalvontaa (peVL16/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että hallinnon yleislait voivat tulla sovellettaviksi myös yksityisen toteuttamassa tosiasiassakin hallintotoiminnassa yleislakien sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai liikelaitosten kielellisiä palveluja ja yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten mukaisesti, jollei niiden soveltamista ole perustellusta syystä nimenomaisesti suljettu

pois (PeVL 27/2014 vp, s. 3/I). Sääntelyä pidettiin riittävänä ilman nimenomaista luetteloa sovellettavista laeista.

Talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa yleislait on nimenomaisesti lueteltu. Esityksessä ehdotetaan yhtenäisyyden vuoksi ja koska niistä ei ole erikseen tarpeen säätää, että luetteloa ei sisällytetä nyt esitettävään lakiin.

Yleislakeja ovat ainakin viranomaisen julkisuudesta annettu laki (621/1999), sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annettu laki (13/2003), hallintolaki (434/2003), kielilaki (423/2003), saamen kielilaki (1086/2003) ja tietosuojalaki (1050/2018).

27 §. *Palvelun tuottajan velvollisuudet.* Pykälän 1 momentti vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 4 §:n 6 momenttia ja talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain kumottavaa 6 §:n 3 momenttia.

Pykälän 2 momentti vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 4 §:n 4 momenttia. Sanamuodoltaan momenttia ehdotetaan muutettavaksi lakiteknisistä syistä siten, että siitä on poistettu edunvalvontatoimistoa koskeva poikkeus. Edunvalvontatoimistolla ei olisi edelleenkaan oikeutta kieltäytyä vastaanottamasta edunvalvontatehtävää.

Pykälän 3 momentin vastaa oikeusapu ja edunvalvontapiireistä annetun lain 4 §:n 5 momenttia. Kumottavassa laissa hyvittämisvelvollisuus kuuluu sanamuodon mukaan oikeusaputoimistolle ja edunvalvontatoimistolle. Käytännössä tehtävä kuuluisi Oikeuspalveluvirastolle ja olisi osa keskushallinnon hallinto- ja tukipalvelutehtävää. Selvyyden vuoksi ehdotetaan, että hyvittämisestä koskeva tehtävä kuuluisi säännöksen mukaan Oikeuspalveluvirastolle.

28 § *Tietojen luovuttaminen ja salassapito*

Pykälän 1 momentti vastaa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 20 §:n 1 momenttia ja talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 6 §:n 1 momenttia. Pykälän 2 momentti vastaa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 20 §:n 2 momenttia.

6 luku **Erinäiset säännökset**

29 §. *Virka-avun antaminen.* Pykälä vastaa kumottavan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 5 §:n 1 momenttia julkisten oikeusavustajien ja yleisten edunvalvojien osalta. Säännökseen lisättäisiin vastaava talous- ja velkaneuvoja koskeva velvollisuus virka-avun antamisesta.

30 §. *Vahingonkorvausasioiden käsittely.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi informatiivinen säännös vahingonkorvausasioiden käsittelystä. Virastoa koskevien vahingonkorvausasioiden käsittelystä säädetään valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetussa laissa (978/2014). Edellä mainittu laki on yleislaki, jota sovelletaan valtion viranomaisiin ja lakia sovelletaan tällä perusteella jo nyt oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin. Oikeustila ei siten uuden säännöksen johdosta muuttuisi.

7 luku. **Voimaantulo**

31 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momentti sisältää lain voimaantulosäännöksen. Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumottaisiin valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annettu laki.

Vakiintuneen tulkinnan mukaisesti kumottavien lakien mukana kumoutuvat myös niissä olevien asetuksenantovaltuuksien nojalla annetut asetukset. Tällaisia olisivat oikeusministeriön asetus valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (826/2016) ja oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa (826/2016).

32 § Sopimuksia, sitoumuksia ja vireillä olevia asioita koskevat siirtymäsäännökset

Pykälän 1 momentti sisältäisi Oikeuspalveluvirastolle siirtyviä vireillä olevia asioita, tehtyjä sopimuksia ja sitoumuksia ja niistä johtuvia oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat siirtymäsäännökset. Oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset sekä niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät lain voimaan tullessa virastolle. Sama koskee oikeusministeriössä oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä koskevia keskushallintoviranomaisen tehtäviin liittyviä asioita, sitoumuksia ja sopimuksia.

Pykälän 2 momentin mukaan ehdotettuja sopimuksia ja sitoumuksia koskevia siirtymäsäännöksiä ei kuitenkaan sovellettaisi, jos sopimusten ja sitoumusten sisällöstä muuta johtuisi. Sopimuksesta voisi esimerkiksi käydä nimenomaisesti ilmi, ettei sen ole tarkoitettu jatkuvan esitetyn kaltaisen organisaatiomuutoksen jälkeen.

33 §. Henkilöstön asemaa koskevat siirtymäsäännökset. Pykälässä säädettäisiin henkilöstöä koskevista siirtymäjärjestelyistä. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien virat ja niihin nimitetyt virkamiehet siirtyisivät Oikeuspalveluvirastoon. Oikeusministeriöstä Oikeuspalveluvirastoon siirrettäisiin ne virat ja virkamiehet, jotka ovat hoitaneet oikeusapu- ja edunvalvontapiirien keskushallintoviranomaisen tehtäviä.

Pykälän 1 momentin mukaan siirtymisessä noudatettaisiin valtion virkamieslain 5 a—5 c §:n säännöksiä, joiden sisältöä ja soveltamista on selvitetty tarkemmin edellä kappaleessa 4.2.3. Henkilöstövaikutukset.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että oikeusministeriö voisi perustaa ennen lain voimaantuloa uuden viraston pääjohtajan viran sekä viraston toiminnan kannalta välttämättömät virat. Siirtymäsäännös on tarpeen uuden viraston järjestäytymisen varmistamiseksi. Pääjohtajan virka perustettaisiin mahdollisimman pian sen jälkeen, kun laki olisi vahvistettu, jotta viranhoito voisi alkaa hyvissä ajoin ennen Oikeuspalveluviraston toiminnan alkamista. Virka perustettaisiin oikeusministeriöön, josta se siirtyisi lain voimaan tullessa uuteen virastoon. Pääjohtajan rooli toiminnan käynnistämässä on keskeinen, sillä hän päättää viraston organisaatiosta ja toimivallan delegoinnista.

Jotta Oikeuspalveluviraston välttämättömät toiminnot saadaan toteutettua heti viraston toiminnan alkaessa, esitetään, että oikeusministeriö voisi perustaa tarvittaessa ne virat, jotka ovat välttämättömiä heti toiminnan alkuvaiheessa. Oikeusministeriö voisi myös täyttää virat. Lisäksi tarkeitus on, että nimitetyt virkamiehet nimitettäisiin määräaikaiseen virkasuhteeseen oikeusministeriöön valmistelemaan uudistuksen toimeenpanoa jo ennen lain voimaan tuloa.

34 § Kelpoisuusvaatimuksia koskevat siirtymäsäännökset

Pykälässä säädettäisiin kelpoisuusvaatimuksia koskevasta siirtymäsäännöksestä. Uuden viraston virkojen kelpoisuusvaatimuksista ja kielitaitovaatimuksista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Tästä seuraavien kielitaitoa ja muita kelpoisuusvaatimuksia koskevien mahdollisten muutosten johdosta laissa säädettäisiin siitä, että lain voimaantullessa valtion oikeusapu- ja

edunvalvontapiireistä siirtyvät sekä oikeusministeriön keskushallintotehtäviä hoitavat virkamiehet ovat edelleen kelpoisia virkoihinsa.

35 § Muutoksenhakua koskevat siirtymäsäännökset

Pykälä sisältäisi muutoksenhakua koskevat siirtymäsäännökset. Pykälän 1 momentin mukaan päätökseen, joka on tehty ennen Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain voimaantuloa, haettaisiin muutosta lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan vastaavasti Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsiteltäisiin ja ratkaistaisiin Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain mukaisesti.

7.2 Laki talous- ja velkaneuvonnasta

Esityksessä ehdotetaan, että talous- ja velkaneuvonnasta annetusta laista siirretään palvelun järjestämistä koskevat säännökset uuteen lakiin Virastosta.

1 a §. Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen. Pykälässä säädettäisiin, että palvelun järjestämisestä säädetään laissa Oikeuspalveluvirastosta. Uusi informatiivinen säännös on tarpeen, koska järjestämistä koskevat säännökset ehdotetaan kumottavaksi talous- ja velkaneuvonnasta annetusta laista.

2 § Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen ja tuottaminen. Esityksessä ehdotetaan, että pykälä kumotaan, koska vastaavat säännökset ehdotetaan säädettäväksi laissa Oikeuspalveluvirastosta. Pykälän 1 momenttia vastaava säännös on ehdotettavan lain 7 §:ssä. Pykälän 2 momenttia vastaavat säännökset olisivat ehdotettavan lain 1 §:n 1 momentissa ja 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa.

Pykälän 3 momenttia vastaava säännös on ehdotettavan lain 3 §:n 1 momentissa ja 4 momenttia vastaava säännös 9 §:n 2 momentissa.

4 §. Talous- ja velkaneuvojan kelpoisuusvaatimukset. Esityksessä ehdotetaan, että pykälä kumotaan. Pykälän 1 momentti koskee talous- ja velkaneuvojan kelpoisuusvaatimuksia. Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 9 §:n 3 momentin mukaan kelpoisuusvaatimuksista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momenttia vastaava säännös olisi Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 20 §:ssä.

5 §. Sopimus talous- ja velkaneuvontapalveluiden tuottamisesta. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Vastaavat säännökset ovat Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 26 §:ssä.

6 §. Palvelun tuottajan velvollisuudet. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän 1 momenttia vastaava säännös on Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 28 §:n 1 momentissa. Pykälän 2 momentti kumottaisiin tarpeettomana. Perustelut kuvataan tarkemmin Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 25 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Pykälän 3 momenttia vastaava säännös olisi Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 27 §:n 1 momentissa.

7 §. Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska vastaavat säännökset olisivat Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 17 §:ssä.

8 §. Tietojensaantioikeus. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska vastaavat säännökset sisältyisivät Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 18 §:ään.

9 §. Esteellisyys. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska vastaava säännös olisi Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 19 §:ssä.

10 §. Tarkemmat määräykset. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Oikeuspalveluvirastosta annettavan lain 6 §:ssä säädettäisiin viraston toiminnan järjestämisestä työjärjestyksellä, joka koskee myös talous- ja velkaneuvontaa.

7.3 Oikeusapulaki

10 §. Oikeusavun hakeminen. Pykälän 3 momentti ehdotetaan muutettavaksi sisällöllisesti kokonaan. Voimassa oleva 3 momentti sisältää säännökset oikeusaputoimiston oikeudesta saada tietoja veroviranomaiselta ja Kansaneläkelaitokselta teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Säännös ei ole enää tarpeen, koska vastaava oikeus sisältyy jo julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettuun lakiin. Siksi säännös poistettaisiin.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan sen sijaan säädettäväksi oikeusaputoimistojen oikeudesta saada tietoja Maahanmuuttovirastolta. Oikeusaputoimistoilla on ollut 31.8.2020 asti oikeus saada tietoa Maahanmuuttovirastolta kumotun ulkomaalaisrekisteristä annetun lain (1270/1997) 10 §:n 1 momentin 12 kohdan perusteella. Sen mukaan ulkomaalaisrekisteristä sai salassa pitosäännösten estämättä luovuttaa tehtävän suorittamiseksi välttämättömiä tietoja oikeusapulaissa tarkoitetuille oikeusaputoimistoille oikeusapuhakemusten käsittelyä varten ulkomaalaislaissa tarkoitettua kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa.

Ulkomaalaisrekisteristä annettu laki on kumottu henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetulla lailla (615/2020). Uudessa laissa ei ole säännöstä oikeusaputoimistojen tietojensaantioikeudesta. Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 18/2019 vp) mukaan tarkoituksena ei kuitenkaan ollut muuttaa tiedonsaantioikeuksia. Lain voimaan tulon jälkeen on jäänyt tulkinnalliseksi, kattaako oikeusapulain 10 §:n 2 momentin tiedon saantia koskevat säännökset myös tiedot kansainvälistä suojelua koskevan asian vireille tulosta.

Kansainvälistä suojelua hakevalla voi olla oikeus oikeusapuun erityisistä syistä jo hallintovaiheessa ja aina, jos asiaa käsitellään Suomen tuomioistuimessa. Jotta oikeusapu voitaisiin myöntää, oikeusaputoimisto tarvitsee tiedot siitä, onko hakijalla vireillä kansainvälistä suojelua koskeva asia. Selvyyden vuoksi esityksessä ehdotetaan, että asiasta säädetään nimenomaisella säännöksellä.

7.4 Saamen kielilaki

2 §. Saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 7 kohtaa muutettaisiin siten, että säännökseen lisättäisiin Oikeuspalveluvirasto sellaisena viranomaisena, johon saamen kielilakia sovellettaisiin.

Saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla saamen kielilakia sovelletaan muun muassa valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaisiin, jonka alueella Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kunnat sijaitsevat. Lainkohdan nojalla laki tulee sovellettavaksi voimassa olevien säännösten mukaan Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä saamelaisten asioissa jossain piiriin kuuluvassa oikeusaputoimistossa tai edunvalvontatoimistoissa tai piirin hallintoasioita hoitavan henkilökunnan kanssa.

Saamen kielilain soveltamisalaan kuuluvia virastoja koskee muun muassa saamen kielilain 4 §, jonka mukaan saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan. Viranomaisena ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä kuten suomea ja ruotsia.

Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin kuuluvilla Lapin oikeusaputoimistolla ja Lapin edunvalvontatoimistolla on toimipaikkoja saamelaisten kotiseutualueella, mistä syystä niihin tulee sovellettavaksi saamen kielilain 3 luku. Siinä säädetään saamen kotiseutualueita koskevista laajemmista viranomaisen velvollisuuksista ja saamelaisten oikeuksista. Saamelaisilla on lain 12 §:n mukaan viranomaisen toimipaikoissa oikeus käyttää asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Lisäksi säädetään viranomaista koskevasta saamen kielitaidosta ja viranomaisen velvollisuudesta käyttää saamen kieltä.

Esityksessä ehdotetaan, että nykyiset oikeusapu- ja edunvalvontapiirit lakkaavat ja niiden tehtävät siirtyvät perustettavalle valtakunnalliselle virastolle, jolla on hallinnollisissa asioissa valtakunnallinen toimivalta. Koska Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri lakkaisi eikä perustettava virasto lukeutuisi valtion alue- tai paikallishallinnon viranomaisten piiriin, uusi virasto ei kuuluisi saamen kielilain soveltamisalaan ja sen vuoksi saamelaisten oikeudet heikkenisivät. Tästä syystä ehdotetaan, että saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 7 kohtaan lisätään uutena virastona Oikeuspalveluvirasto.

Muutoksen johdosta saamelaisten kielelliset oikeudet laajenisivat koskemaan koko virastoa. Esimerkiksi Helsingissä asuvia saamelaisia koskisi lain 4 §, jonka mukaan heillä olisi muun muassa oikeus asioida omassa asiassaan saamen kielellä Helsingin oikeusaputoimistossa tai edunvalvontatoimistossa

Oikeusaputoimistoissa ja edunvalvontatoimistoissa on jo voimassa olevien säännösten mukaan voinut olla saamelaisia asiakkaita ja heille on tarvittaessa ollut mahdollisuus hankkia tulkki. Oikeusaputoimistoille ja edunvalvontatoimistoille tehdyn kyselyn mukaan saamenkielisiä asiakkaita on ollut lähinnä Lapin oikeusaputoimistossa ja edunvalvontatoimistossa. Saamenkielisten asiakkaiden määrä niissä on ollut vähäinen. Esimerkiksi Lapin edunvalvontatoimistossa noin alle 20 henkilöä vuodessa. Kyselyn mukaan saamenkielisetkin asiakkaat käyttävät asioidessaan käytännössä suomen kieltä.

Oikeusministeriön seurantatietojen mukaan saamenkielisillä ei välttämättä ole tietoa siitä, että viranomaisessa voisi asioida saameksi. Lisäksi kynnyksensä saamen kielen käyttöön voi olla korkea esimerkiksi tulkkaus- ja käännöstoiminnan kankeuden vuoksi. Saamenkielisten oikeuksien toteuttamiseksi asiaan olisi tarvetta kiinnittää huomiota perustettavassa virastossa muun muassa kielellisiä oikeuksia koskevan koulutuksen yhteydessä.

Todennäköistä on, että perustettavan Oikeuspalveluviraston saamelaiset asiakkaat asioisivat edelleenkin lähinnä Lapin alueella toimivassa oikeusaputoimistossa ja edunvalvontatoimistossa, joihin sovelletaan jo nyt saamen kielilain 3 lukua.

Vaikka saamelaisten oikeudet laajenevat esityksen johdosta, vaikutukset viranomaisen toimintaan eivät olisi kuitenkaan laajuudeltaan merkittäviä eikä muutoksesta arvioida aiheutuvan valtiontaloudellisia vaikutuksia.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Oikeuspalveluvirastoa koskevan lakiehdotuksen 9 §:n 2 momentin mukaan julkisten oikeusavustajien, talous- ja velkaneuvojen sekä yleisten edunvalvojien kelpoisuusehdoista säädetään

valtioneuvoston asetuksella. Voimassa olevien säännösten mukaan edellä mainittujen virkamiesten kelpoisuusehdoista säädetään laissa. Oikeuskansleri on lausunnossaan (OKV/22/20/2015) katsonut, että lain tasoista sääntelyä edellyttäisivät vain ne virat, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittävimpiä tai johon liittyvät tehtävät sisältävät erityisen merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tästä syystä säännösten osaksi ehdotetaan lain sijasta valtioneuvoston asetusta.

Lisäksi valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus säätää oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen oikeusavustajilta, yleisiltä edunvalvojilta ja talous- ja velkaneuvojilta edellytettävistä erityisistä kielitaitovaatimuksista. Näiltä osin asetuksenantovaltuutus perustuu julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 3 momenttiin. Samalla kumottaisiin valtioneuvoston asetus valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiirien julkisilta oikeusavustajilta ja yleisiltä edunvalvojilta vaadittavasta kielitaidosta (829/2016).

Oikeuspalveluvirastoa koskevan lakiehdotuksen 3 §:n 2 momentin mukaan oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista sekä viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella. Asetus korvaisi kumoutuvaan oikeusministeriön asetukseen oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa (826/2016) sisältyvät säännökset oikeusaputoimistoista ja niiden toimipaikoista. Asetus sisältäisi toimistojen ja toimipaikkojen lisäksi säännökset oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen alueista. Perustuslain 80 §:n ja 122 §:n valossa voimassaolevaa sääntelyä ei voida pitää riittävänä sen toteamiseksi, miten toimistojen kielellinen asema määräytyy. Tarkoituksena ei olisi muuttaa toimistojen nimiä eikä niiden toimipaikkoja.

Säännös vastaisi valtion palveluiden saatavuudesta annetun lain (728/2021) 5 §:n toimivaltaa koskevaa säännöstä, jonka mukaan yksiköiden ja toimintojen sijoittamisesta päättää se ministeriö, jonka toimialaan viranomainen kuuluu.

Oikeuspalveluvirastosta annettavan lakiehdotuksen 22 §:n 1 momentin mukaan edunvalvontatoimisto, jossa päämiehen edunvalvontapalvelut annetaan, määräytyisi sen mukaisesti, minkä toimiston alueella päämiehen kotikunta sijaitsee. Ellei päämiehellä ole kotikuntaa Suomessa, edunvalvontapalvelut järjestettäisiin oikeusministeriön asetuksella säädettävässä toimistossa. Lisäksi pykälän 2 momentin mukaan oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin toimistosta, josta palvelut annetaan, jos kaikki 1 momentissa mainitun toimiston yleiset edunvalvojat ovat esteellisiä ottamaan edunvalvojan tehtävän vastaan.

Vakiintuneen tulkinnan mukaisesti kumottavien lakien mukana kumoutuvat myös niissä olevien asetuksenantovaltuuksien nojalla annetut asetukset. Tällaisia olisivat oikeusministeriön asetus valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä (826/2016) ja oikeusministeriön asetus oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä, oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen toimipaikoista sekä kunnista, joiden edunvalvontapalveluista oikeusapu- ja edunvalvontapiiri vastaa (826/2016).

9 Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulevaksi voimaan 1.1.2023.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2022 lisätalousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esityksessä on arvioitu, että uudistuksesta aiheutuu kertaluonteisia menoja erityisesti tietojärjestelmämuutoksiin vuonna 2022. Määrärahamuutokset kohdistuvat talousarvion momentille 25.10.04 Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien ja kuluttajariitalautakunnan toimintamenot ja valtiovarainministeriön momentille 28.30.03. Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot.

Esitys liittyy lisäksi vuoden 2023 talousarvioon.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 119 §:n 2 momentin mukaan valtionhallinnon toimielinten yleisistä perusteista on säädettävä lailla, jos niiden tehtäviin kuuluu julkisen vallan käyttöä. Yleisinä perusteina on pidetty valtionhallinnon yksikön nimeä, toimialaa sekä pääasiallisia tehtäviä ja toimivaltuuksia (HE 1/1998 vp). Perustuslain edellyttämällä tavalla esityksessä ehdotetaan säädettäväksi Oikeuspalveluviraston perusteista. Oikeuspalveluvirasto olisi valtakunnallinen viranomais- ja edunvalvontatoimistoista sekä Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistosta. Keskushallinto olisi valtakunnallinen yksikkö, joka vastaisi Oikeuspalveluviraston kehittämisestä, hallinnosta ja tukipalveluista. Oikeusaputoimistot ja edunvalvontatoimistot tuottaisivat viraston tehtäväksi säädetty oikeusapu-, talous- ja velkaneuvonta- sekä yleisen edunvalvonnan palvelut. Toimistojen toimipaikoista ja alueista säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella.

Perustuslain 122 §:n mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Perustuslain 17 §:n säännöksessä edellytetään paitsi kielten muodollisesti yhdenvertaista kohtelua myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen tasa-arvon turvaamista muun muassa yhteiskunnallisten palvelujen järjestämisessä (PeVL 21/2009 vp). Perustuslakivaliokunta on käytännössään korostanut sitä, että viranomais- ja toimipaikkoja järjestettäessä huolehditaan asianomaisen viranomaisen tarjoamien palvelujen saatavuudesta sekä perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisesta (PeVL 29/2006, PeVL 42/2006).

Kielellisten oikeuksien toteutumisen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen alueista säädetään oikeusministeriön asetuksella, jolloin toimistojen kielellinen asema olisi nykyistä selkeämpi. Ne olisivat kielilain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja alueellisia yksiköitä, joiden kielellinen asema määräytyy alueen kuntien perusteella. Voimassa olevaa sääntelytasoa ei näiltä osin voida pitää riittävänä perustuslain 80 §:n ja 122 §:n valossa.

Esityksen mukaan oikeusaputoimistojen asiakkaat voisivat edelleen valita, missä oikeusaputoimistossa haluavat asioida riippumatta asiakkaan kotipaikkakunnasta. Yleisen edunvalvonnan asiakkaat määräytyisivät sen mukaan, minkä edunvalvontatoimiston alueella heidän kotikuntansa sijaitisi. Jos päämiehen kielellisten oikeuksien toteuttamisen tai muun tärkeän edun vuoksi on tarpeen, edunvalvontapalvelut voidaan antaa myös toisesta toimistosta.

Siten myös yksikielisten toimistojen alueella asuvat henkilöt voivat saada palveluja tarvittaessa myös kaksikielisistä toimistoista. Palveluja järjestetään tarvittaessa myös puhelin- ja etäpalveluna, jolloin asiointi toisessa toimistossa ei edellytä välttämättä matkustamista. Tarvittaessa on mahdollisuus käyttää myös tulkkia. Viraston keskushallinto olisi valtakunnallinen ja siten kaksikielinen. Asiakkaiden mahdollisuus asioida tuki- ja hallintopalvelukysymyksissä ruotsin kielellä laajenisi nykyisestä jossain määrin.

Esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan Oikeuspalveluvirastoon sovelletaan valtakunnallisena viranomaisena saamen kielilakia. Esityksellä ei siksi heikennettäisi saamelaisten perustuslain 17 §:n 3 momentilla turvattua oikeutta käyttää omaa kieltään Oikeuspalveluviraston kanssa asioidessaan. Asiaa on käsitelty säännökohtaisten perustelujen kohdassa 7.4.

Perustuslain 124 §:ssä säädetään hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle. Esityksessä ehdotetaan, että oikeusapu-, edunvalvonta- ja talous- ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja voidaan edelleen hankkia myös ostopalveluna samoin edellytyksin kuin voimassa olevassa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa ja talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa on säädetty. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on ottanut ostopalvelua koskeviin säännöksiin kantaa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain eduskuntakäsittelyn aikana (peVL16/2016 vp). Ehdotettavat säännökset vastaavat perustuslakivaliokunnan käytäntöä, mistä syystä esityksen arvioidaan täyttävän näiltä osin perustuslain vaatimukset.

Hallituksen esitykseen ei sisälly sellaisia perustuslain tai säätämisjärjestyksen kannalta merkityksellisiä ongelmia, jotka edellyttäisivät perustuslakivaliokunnan käsittelyä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

Oikeuspalveluvirastosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Oikeuspalveluviraston tehtävät ja organisaatio

1 §

Oikeuspalveluvirasto

Oikeuspalveluvirasto järjestää julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Virasto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla ja sen toimialueena on koko maa.

Oikeuspalveluvirastossa on keskushallinto sekä oikeusaputoimistoja ja edunvalvontatoimistoja.

2 §

Oikeuspalveluviraston tehtävät

Oikeuspalveluviraston tehtävänä on huolehtia, että:

1. oikeusapulaissa (257/2002) ja muualla laissa tai asetuksessa oikeusaputoimistojen tehtäväksi säädettyjä palveluja on tarjolla tasapuolisesti koko maassa;
2. holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettuja edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa riittävä määrä edunvalvontapalveluita sekä
3. talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa (813/2017) tarkoitettuja palveluja on tarjolla tasapuolisesti koko maassa.

Lisäksi virasto huolehtii talousosaamisen kehittamisestä ja oikeusministeriön kanssa sovittavista muista tehtävistä.

3 §

Palvelujen tuottaminen

Oikeusavun ja talous- ja velkaneuvonnan palveluja Oikeuspalveluvirastossa tuottavat oikeusaputoimistot ja yleisen edunvalvonnan palveluja edunvalvontatoimistot. Ahvenanmaan maakunnassa mainitut palvelut tuottaa Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Oikeuspalveluvirasto voi järjestää palveluja myös hankkimalla niitä muilta palvelun tuottajilta siten kuin 5 luvussa säädetään.

Oikeusaputoimistojen ja edunvalvontatoimistojen määrästä, nimistä ja alueista sekä viraston toimipaikoista säädetään oikeusministeriön asetuksella.

4 §

Johtaminen

Oikeuspalveluviraston päällikkö on pääjohtaja, jonka valtioneuvosto nimittää. Pääjohtaja vastaa viraston toiminnan kehittämisestä ja tuloksellisuudesta.

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja ja edunvalvontatoimistoa johtava yleinen edunvalvoja. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja.

5 §

Asioiden ratkaisuvallta

Pääjohtaja nimittää Oikeuspalveluviraston henkilökunnan ja ratkaisee virastolle kuuluvat asiat, ellei toisin ole säädetty. Viraston työjärjestyksessä voidaan pääjohtajan ratkaisuvalltaan kuuluva asia määrätä muun virkamiehen ratkaistavaksi.

6 §

Työjärjestys

Pääjohtaja antaa viraston työjärjestyksen. Siinä annetaan tarkemmat määräykset ainakin viraston organisaatiosta, asioiden valmistelusta ja ratkaisemisesta sekä hallinnon, toimintojen ja työskentelyn järjestämisestä.

7 §

Oikeuspalveluviraston ohjaus

Oikeuspalveluviraston toiminnan yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle.

8 §

Keskushallinnon tehtävät

Keskushallinnon tehtävänä on huolehtia Oikeuspalveluviraston kehittämisestä, hallinnosta ja tukipalveluista.

9 §

Oikeuspalveluviraston virat

Keskushallinnossa on pääjohtaja ja tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

Oikeusaputoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia sekä talous- ja velkaneuvoja ja muuta henkilökuntaa. Edunvalvontatoimistossa on johtava yleinen edunvalvoja ja tarvittava määrä muita yleisiä edunvalvoja sekä muuta henkilökuntaa. Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistossa on johtava julkinen oikeusavustaja ja tarvittava määrä muuta henkilökuntaa.

Julkisten oikeusavustajien, talous- ja velkaneuvojen sekä yleisten edunvalvojen kelpoisuusehdoista säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2 luku

Julkinen oikeusapu

10 §

Julkisen oikeusavustajan valvonta

Julkisen oikeusavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikissa toimeksiannoissaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.

Julkinen oikeusavustaja on asianajajayhdistyksen valvonnan alainen niin kuin asianajajista annetun lain (496/1958) 6, 6 a, 7, 7 a–7 d ja 7 g–7 k §:ssä säädetään asianajajasta. Julkisen oikeusavustajan oikeuteen hakea muutosta valvonta-asiassa annettuun ratkaisuun sekä tällaisen muutoksenhaun käsittelyyn sovelletaan, mitä mainitun lain 10 §:ssä säädetään.

11 §

Julkisen oikeusavustajan muu toiminta

Julkinen oikeusavustaja ei saa olla osakkaana, yhtiömiehenä eikä jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai muussa yhteisössä. Hänellä ei myöskään saa olla muuta sellaista tehtäväänsä haittaavaa palkallista tointa, josta on oikeus kieltäytyä.

12 §

Muut kuin oikeusapulaissa tarkoitetut asiakkaat

Oikeusaputoimisto voi antaa oikeudellista apua muullekin kuin oikeusapulaissa tarkoitettuun oikeusapuun oikeutetulle henkilölle, jos siihen on palvelun hakijan kannalta tai oikeusaputoiminnan asianmukaisen järjestämisen kannalta perusteltua syytä. Tällöin palveluista peritään korvaus, joka vastaa paikkakunnalla perittävää keskimääräistä asianajopalkkiota. Tässä pykälässä tarkoitettujen asiakkaiden avustaminen ei saa haitata oikeusapulain mukaisten palvelujen antamista.

13 §

Julkisen oikeusavustajan esteellisyys

Julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä on voimassa, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään ja määrätään.

Viraston eri oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat voivat avustaa vastapuolia, elleivät he yksittäisessä asiassa ole esteellisiä.

14 §

Oikeusavun hakijan ohjaus erityistilanteissa

Oikeusavun hakija ohjataan toisen oikeusaputoimiston tai yksityisen avustajan puoleen:

- 1) jos julkinen oikeusavustaja on esteellinen toimimaan asiassa;
- 2) jos sen oikeusaputoimiston, jonka puoleen hakija on kääntynyt, julkiset oikeusavustajat eivät työtilanteensa takia voi hoitaa kiireellistä asiaa;
- 3) jos julkisen oikeusavustajan ja oikeusavun pyytäjän väliltä puuttuu keskinäinen luottamus;

4) jos siinä oikeusaputoimistossa, jonka puoleen hakija on kääntynyt, ei kyetä tarjoamaan palveluja hakijan omalla kielellä suomeksi tai ruotsiksi;

5) muusta perustellusta syystä.

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa hakija ohjataan 1 momentin mukaisissa tilanteissa toiseen oikeusaputoimistoon, jos lähin oikeusaputoimisto on kohtuullisen asiointimatkan päässä. Muussa tapauksessa hakija ohjataan yksityisen avustajan puoleen.

15 §

Oikeusavustajan ratkaisuvalta

Johtava julkinen oikeusavustaja tai julkinen oikeusavustaja ratkaisee ne asiat, jotka oikeusapulain nojalla ratkaistaan oikeusaputoimistossa. Johtava julkinen oikeusavustaja voi kirjallisesti määrätä muun virkamiehen ratkaisemaan oikeusapuhakemukset selvissä asioissa. Jos hakemuksen ratkaiseminen on tulkinnanvaraista, se on siirrettävä julkisen oikeusavustajan ratkaistavaksi.

Johtava julkinen oikeusavustaja tekee päätöksen oikeusapulain 10 §:n 2 momentin mukaisen pyynnön esittämisestä rahalaitokselle. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

16 §

Virka-apu ulkomaisille viranomaisille

Oikeusaputoimisto vahvistaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sekä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeusapuhakemukseen tarvittavat Suomessa asuvien henkilöiden tulo- ja varallisuustiedot. Julkiset oikeusavustajat voivat antaa korvauksetta virka-apua ulkomaisille oikeusapuviranomaisille.

3 luku

Talous- ja velkaneuvonta

17 §

Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa saa toimia tämän lain 9 §:n 3 momentissa tarkoitetun valtioneuvoston asetuksen ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä talous- ja velkaneuvoja.

Mitä tämän lain 10 §:n 2 momentissa säädetään asianajajayhdistyksen valvonnasta, ei sovelleta oikeusaputoimistossa hoidettaviin talous- ja velkaneuvontatehtäviin, jos talous- ja velkaneuvontaa antaa muu kuin julkinen oikeusavustaja.

18 §

Tietojensaantioikeus

Talous- ja velkaneuvojilla ja heitä avustavilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta Kansaneläkelaitokselta ja Verohallinnolta tiedot, jotka ovat välttämättömiä talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 1 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

Lisäksi talous- ja velkaneuvojilla ja heitä avustavilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada teknisen käyttöyhteyden avulla maksutta muilta viranomaisilta, yrityksiltä ja yhteisöiltä talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain 1 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot, jos asiakas on antanut siihen suostumuksensa.

19 §

Esteellisyys

Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja on esteellinen neuvomaan ja edustamaan asiakastaan, jos saman toimiston julkisella oikeusavustajalla on päämiehenä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaan velkoja tai muuten vastapuoleksi katsottava henkilö.

20 §

Oikeusavustajan oikeus hoitaa talous- ja velkaneuvojan tehtäviä

Talous- ja velkaneuvojan tehtäviä voi hoitaa myös oikeusaputoimiston julkinen oikeusavustaja sen estämättä, mitä oikeusapulaissa oikeusavun antamisen edellytyksistä säädetään.

4 luku

Yleinen edunvalvonta

21 §

Yleinen edunvalvoja

Yleiseen edunvalvojaan sovelletaan, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään edunvalvojasta, ellei tässä laissa toisin säädetä.

22 §

Yleisen edunvalvojan määrääminen tehtävään

Määräys edunvalvojan tehtävään annetaan Oikeuspalveluviraston yleiselle edunvalvojalle. Määräys toimitetaan siihen edunvalvontatoimistoon, jonka alueella päämiehen kotikunta sijaitsee tai Oikeuspalveluviraston ilmoittamalle 5 luvussa tarkoitettulle palvelun tuottajalle. Jos päämiehellä ei ole kotikuntaa Suomessa, määräys toimitetaan oikeusministeriön asetuksessa säädettyyn edunvalvontatoimistoon.

Jos edunvalvontatoimiston kaikki yleiset edunvalvojat ovat esteellisiä ottamaan edunvalvojan tehtävän vastaan, edunvalvontatoimisto siirtää tehtävän oikeusministeriön asetuksessa säädettyyn edunvalvontatoimistoon. Jos muun palvelun tuottajan kaikki edunvalvojat ovat esteellisiä tai edunvalvojan tehtävän vastaanottaminen olisi selvästi sopimuksen vastainen, palvelun tuottaja siirtää edunvalvojan tehtävän siihen edunvalvontatoimistoon, jonka alueella päämiehen kotikunta sijaitsee.

Jos päämiehen asuinpaikan, kielellisten oikeuksien toteuttamisen tai muun tärkeän edun vuoksi on tarpeen, edunvalvontatoimisto voi pyytää myös muuta kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettua edunvalvontatoimistoa ottamaan vastaan edunvalvojan tehtävän.

Palvelun tuottaja määrää, mitä yleisen edunvalvojan virkaa tai tehtävää määräys koskee. Palvelun tuottajan tulee viipymättä ilmoittaa holhousviranomaiselle ja päämiehelle määräyksen

vastaanottamisesta ja palvelun tuottajan antaman määräyksen muuttamisesta. Lisäksi tulee ilmoittaa edunvalvojan nimike ja järjestysnumero.

Holhustoimesta annetun lain 5 §:ssä suostumuksen antamisesta säädettyä ei sovelleta yleisen edunvalvojan määräämiseen.

Jos edunvalvojan tehtävä siirretään 5 luvussa tarkoitetun palvelun tuottajan yleiseltä edunvalvojalta toiselle tai edunvalvontatoimiston yleiseltä edunvalvojalta toisen edunvalvontatoimiston yleiselle edunvalvojalle, ei holhustoimesta annetun lain 48 §:n 1 momentin ja 52 §:n säännöksiä omaisuusluettelon ja päätöstilin antamisesta sovelleta.

23 §

Yleisen edunvalvojan esteellisyys

Yleinen edunvalvoja on esteellinen edustamaan päämiestä, jos hän on itse edustanut vastapuolta samassa tai muussa sellaisessa asiassa, jossa tietoon tulleilla seikoilla voi olla merkitystä asiassa. Yleinen edunvalvoja voi edustaa päämiestään, vaikka vastapuolta edustaa toinen saman palvelun tuottajan palveluksessa oleva yleinen edunvalvoja.

Yleisen edunvalvojan esteellisyyteen sovelletaan tämän lisäksi, mitä holhustoimesta annetussa laissa säädetään edunvalvojan esteellisyydestä.

24 §

Oikeus palkkioon

Kun edunvalvojana on yleinen edunvalvoja, oikeus holhustoimesta annetun lain 44 §:ssä tarkoitettuun palkkioon ja korvaukseen päämiehen varoista kuuluu sille, jonka palveluksessa edunvalvoja on.

25 §

Tietojensaantioikeus

Yleisen edunvalvojan ja häntä avustavan henkilökunnan oikeuteen saada päämiestä koskevia tietoja sovelletaan, mitä holhustoimilain 89 § 1 momentissa säädetään edunvalvojasta.

5 luku

Palvelujen hankkiminen muulta palveluntuottajalta

26 §

Sopimus palvelujen tuottamisesta

Oikeuspalveluvirasto voi ostaa oikeusapu-, talous- ja velkaneuvonta- sekä edunvalvontapalveluita, jos se on palveluiden alueellisen saatavuuden tai muun syyn vuoksi tarpeen. Palveluita voidaan ostaa vain siltä, jolla on tehtävään riittävä taito ja voimavarat ja jonka muut tehtävät tai toiminnan luonne ja tarkoitus eivät vaaranna palvelun puolueettomuutta ja asianmukaista hoitamista.

Viraston on tehtävä 1 momentissa tarkoitetun palvelun tuottajan kanssa sopimus palveluiden tuottamisesta. Sopimus voidaan tehdä määräajaksi tai toistaiseksi.

Sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa. Menettelystä hallintoriita-asiassa säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

27 §

Palvelun tuottajan velvollisuudet

Palvelun tuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja, oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan tai yleisen edunvalvonnan tehtäviä. Vahingonkorvausvelvollisuudesta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Tässä luvussa tarkoitettu palveluntuottaja voi kieltäytyä edunvalvontatehtävästä, jos sen vastaanottaminen olisi selvästi vastoin palvelun tuottamisesta tehtyä sopimusta.

Oikeuspalveluvirasto hyvittää vaadittaessa 26 § 1 momentissa tarkoitettun palvelun tuottajan päämiehelle mahdollisen palkkioon sisältyvän arvonlisäveron määrän.

28 §

Tietojen luovuttaminen ja salassapito

Palvelun tuottaja, jota tarkoitetaan 26 §:n 1 momentissa, on velvollinen antamaan Oikeuspalveluvirastolle sopimuksen noudattamisen valvontaa varten tarpeelliset tiedot toiminnastaan.

Edunvalvontapalveluiden tuottajan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan, mitä edunvalvojan salassapitovelvollisuudesta säädetään holhoustoimesta annetun lain 92 §:ssä.

6 luku

Erinäiset säännökset

29 §

Virka-apun antaminen

Julkisten oikeusavustajien, yleisten edunvalvojien ja talous- ja velkaneuvojien on annettava toisilleen pyynnöstä virka-apua.

30 §

Vahingonkorvausasioiden käsittely

Oikeuspalveluvirastoa koskevien vahingonkorvausasioiden käsittelystä säädetään valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetussa laissa (978/2014).

7 luku.

Voimaantulo

31 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

Tällä lailla kumotaan valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annettu laki (477/2016).

Muussa laissa tai asetuksessa olevalla viittauksella valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiiriin tarkoitetaan tämän lain tultua voimaan Oikeuspalveluvirastoa.

32 §

Sopimuksia, sitoumuksia ja vireillä olevia asioita koskevat siirtymäsäännökset

Valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä sekä oikeusministeriössä Oikeuspalveluvirastoon siirtyvillä toimialoilla vireillä olevat asiat, tehdyt sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät tämän lain tullessa voimaan Oikeuspalveluvirastolle.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut sopimukset ja sitoumukset siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle kuitenkin vain, jollei niiden sisällöstä muuta johdu

33 §

Henkilöstön asemaa koskevat siirtymäsäännökset

Henkilöstön asemasta säädetään valtion virkamieslain (750/1994) 5 a - 5 c §:ssä.

Oikeusministeriö voi ennen tämän lain voimaantuloa perustaa Oikeuspalveluviraston pääjohtajan viran oikeusministeriöön, josta virka siirtyy Oikeuspalveluvirastoon tämän lain tullessa voimaan. Oikeusministeriö voi lisäksi tarvittaessa ennen tämän lain voimaantuloa perustaa Oikeuspalveluviraston toiminnan käynnistämisen kannalta välttämättömät virat ja nimittää virkamiehet virkoihin niitä ensimmäisen kerran täytettäessä.

34 §

Kelpoisuusvaatimuksia koskevat siirtymäsäännökset

Tämän lain voimaan tullessa valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä ja oikeusministeriöstä Oikeuspalveluvirastoon siirtyviin virkoihin nimitettyinä olevat ovat edelleen kelpoisia virkoihinsa.

35 §

Muutoksenhakua koskevat siirtymäsäännökset

Päätökseen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, haetaan muutosta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyyn muutoksenhaussa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Jos tuomioistuin kumoaa päätöksen, joka on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain (813/2017) 2 ja 4 - 10 §, sekä
lisätään uusi 1 a § seuraavasti:

1 a §

Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen

Talous- ja velkaneuvonnan järjestämisestä säädetään Oikeuspalveluvirastosta annetussa laissa
(/) _____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
_____

3.

Laki

oikeusapulain 8 ja 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 8 §:n 1 momentti ja 10 §:n 3 momentti,
seuraavasti:

8 §

Avustaja

Oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Lisäksi yksityinen avustaja voidaan määrätä Oikeuspalveluvirastosta annetun lain (/) 14 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

---

10 §

Oikeusavun hakeminen

Oikeusaputoimistolla on lisäksi sen pyynnöstä ja salassapitosäännösten estämättä oikeus saada. Maahanmuuttovirastolta välttämättömät tiedot ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua kansainvälistä suojelua koskevien oikeusapuhakemusten käsittelyä varten.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

saamen kielilain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan saamen kielilain (1086/2003) 2 §:n 1 momentin 7 kohta, sellaisena kuin se on laissa
647/2021, seuraavasti:

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat:

7) Oikeuspalveluvirasto, Ulosottolaitos, Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos,
Digi- ja väestötietovirasto ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 21.4.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

2.

Laki

talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain (813/2017) 2 ja 4 -10 §, sekä
lisätään uusi 1 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 a §

Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen

*Talous- ja velkaneuvonnan järjestämisestä
säädetään Oikeuspalveluvirastosta annetussa
laissa (/)*

2 §

(kumotaan)

*Talous- ja velkaneuvonnan järjestäminen ja
tuottaminen*

*Talous- ja velkaneuvonnan yleinen ohjaus
ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle.*

*Talous- ja velkaneuvontaa järjestävät val-
tion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä an-
netussa laissa (477/2016) tarkoitetut valtion
oikeusapu- ja edunvalvontapiirit. Talous- ja
velkaneuvonnan järjestämisellä tarkoitetaan
huolehtimista siitä, että tässä laissa tarkoitet-
tuja talous- ja velkaneuvonnan palveluja on
tarjolla tasapuolisesti oikeusapu- ja edunval-
vontapiirin alueella.*

*Talous- ja velkaneuvonnan palveluja tuotta-
vat oikeusapu- ja edunvalvontapiireissä oi-
keusaputoimistot ja Ahvenanmaalla oikeus-
apu- ja edunvalvontatoimisto, jolleivät oi-
keusapu- ja edunvalvontapiirit 5 §:n nojalla
osta mainittuja palveluita.*

*Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien oikeus-
aputoimistoissa on palvelun tuottamista var-
ten talous- ja velkaneuvoja ja muuta talous-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

ja velkaneuvonnan henkilökuntaa. Talous- ja velkaneuvonnan henkilökuntaan ja toiminnan järjestämiseen oikeusaputoimistossa sovelletaan, mitä valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetussa laissa säädetään, ellei tässä laissa toisin säädetä.

4 §

(kumotaan)

Talous- ja velkaneuvojan kelpoisuusvaatimukset

Talous- ja velkaneuvojalla tulee olla alalle soveltuva korkeakoulututkinto sekä sellainen taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää.

Talous- ja velkaneuvojan tehtäviä voi hoitaa myös oikeusaputoimiston julkinen oikeusavustaja sen estämättä, mitä oikeusapulaissa (257/2002) oikeusavun antamisen edellytyksistä säädetään.

5 §

(kumotaan)

Sopimus talous- ja velkaneuvontapalveluiden tuottamisesta

Oikeusapu- ja edunvalvontapiiri voi oikeusministeriön kanssa neuvoteltuaan ostaa talous- ja velkaneuvontapalveluita, jos se on palveluiden alueellisen saatavuuden tai muun syyn vuoksi tarpeen. Palveluita voidaan ostaa vain siltä, jolla on tehtävään riittävä taito ja voimavarat ja jonka muut tehtävät tai toiminnan luonne ja tarkoitus eivät vaaranna talous- ja velkaneuvonnan puolueettomuutta ja asianmukaista hoitamista.

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirin on tehtävä 1 momentissa tarkoitetun palvelun tuottajan kanssa sopimus palveluiden tuottamisesta. Sopimus voidaan tehdä määräajaksi tai toistaiseksi.

Sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa. Hallintoriita-asian käsittelystä säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1996).

6 §

(kumotaan)

Palvelun tuottajan velvollisuudet

Edellä 5 §:ssä tarkoitettu palvelun tuottaja on velvollinen antamaan oikeusapu- ja edunvalvontapiirille sopimuksen noudattamisen valvontaa varten tarpeelliset tiedot toiminnastaan.

Palveluntuottajan on 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan noudatettava, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003), hallintolaissa (434/2003), kielilaissa (423/2003), saamen kielilaissa (1086/2003) ja henkilötietolaissa (523/1999) säädetään

Palvelun tuottajan palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan tässä laissa tarkoitettuja talous- ja velkaneuvonnan tehtäviä.

7 §

(kumotaan)

Oikeudenkäyntiasiamiehenä toimiminen

Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa saa toimia 4 §:n 1 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä talous- ja velkaneuvoja.

Mitä valtion oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä annetun lain 8 §:n 2 momentissa säädetään asianajajayhdistyksen valvonnasta, ei sovelleta oikeusaputoimistossa hoidettaviin talous- ja velkaneuvontatehtäviin, jos talous- ja velkaneuvontaa antaa muu kuin julkinen oikeusavustaja.

8 §

(kumotaan)

Tietojensaantioikeus

Talous- ja velkaneuvojilla ja heitä avustavilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta Kansaneläkelaitokselta ja Verohallinnolta tiedot, jotka

ovat välttämättömiä 1 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Tiedot on oikeus saada myös teknisen käytöyhteyden välityksellä. Tietojensaantioikeudesta tulee etukäteen kertoa asiakkaalle.

Lisäksi talous- ja velkaneuvojilla ja heitä avustavilla henkilöillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada teknisen käytöyhteyden avulla maksutta muilta viranomaisilta, yrityksiltä ja yhteisöiltä 1 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot, jos asiakas on antanut siihen suostumuksensa.

9 §

(kumotaan)

Esteellisyys

Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja on esteellinen neuvomaan ja edustamaan asiakastaan, jos saman toimiston julkisella oikeusavustajalla on päämiehenä talous- ja velkaneuvonnan asiakkaan velkoja tai muuten vastapuoleksi katsottava henkilö.

10 §

(kumotaan)

Tarkemmat määräykset

Talous- ja velkaneuvonnan työskentelyn järjestämisestä oikeusapu- ja edunvalvontapiirissä määrätään tarkemmin oikeusaputoimiston työjärjestyksessä.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

_____

3.

Laki

oikeusapulain 8 ja 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 8 §:n 1 momentti ja 10 §:n 3 momentti,
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

8 §

Avustaja

Avustaja

Oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Lisäksi yksityinen avustaja voidaan määrätä valtion oikeusaputoimistoista annetun lain (258/2002) 10 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

Oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Lisäksi yksityinen avustaja voidaan määrätä *Oikeuspalveluvirastosta annetun lain 14 §:ssä* tarkoitetuissa tilanteissa.

10 §

10 §

Oikeusavun hakeminen

Oikeusavun hakeminen

Oikeusaputoimisto voi 2 momentissa mainittuin edellytyksin saada teknisen käyttöyhteyden avulla veroviranomaisilta ja Kansaneläkelaitokselta näiden henkilörekistereissä olevia salassa pidettäviä henkilötietoja hakijan taloudellisesta asemastaan antamien tietojen tarkistamista varten. Oikeusaputoimiston tulee etukäteen ilmoittaa hakijalle tästä mahdollisuudesta.

Oikeusaputoimistolla on lisäksi sen pyynnöstä ja salassapitosäännösten estämättä oikeus saada Maahanmuuttovirastolta välttämättömät tiedot ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua kansainvälistä suojelua koskevien oikeusapuhakemusten käsittelyä varten.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

saamen kielilain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan saamen kielilain (1086/2003) 2 §:n 1 momentin 7 kohta, sellaisena kuin se on laissa
647/2021 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan,
ovat:

7) Ulosottolaitos, Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos, Digi- ja väestötietovirasto ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;

Ehdotus

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan,
ovat:

7) *Oikeuspalveluvirasto*, Ulosottolaitos, Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos, Digi- ja väestötietovirasto ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..